

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN NARSİZM DÜZEYLERİ İLE
AHLAKİ KAYITSIZLIK VE SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Aslıhan Özkan

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

Aralık, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Aslıhan

Soyadı : ÖZKAN

Bölümü : Felsefe Grubu Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeyleri ile Ahlaki Kayıtsızlık ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

İngilizce Adı: Investigation of The Relationship Between University Students' Levels of Narcissism and Moral Indifference and Agression Levels

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Aslıhan Özkan

İmza :.....

JÜRİ ONAY SAYFASI

Aslıhan Özkan tarafından hazırlanan “Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeyleri ile Ahlaki Kayıtsızlık ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/ oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. İbrahim Kısaç

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Leyla Ercan

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Davut Aydın

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, Kırşehir Ahi Evran

Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 10/12/2019

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma Yel

Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca, bilgi ve tecrübeleri, sevgi ve destekleri ile akademi yolculuğunda her zaman yoluma ışık tutan başta saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. İbrahim KISAÇ olmak üzere bölümümüzün tüm saygıdeğer hocalarına teşekkür ederim.

Çalışmaya gönüllü olarak katılım gösteren, ölçek sorularını içtenlikle cevaplandıran katılımcı arkadaşlara ve bu süreçte desteğini esirgemeyen her zaman yanımda olan değerli dostlarım Ertuğrul SAĞLAM ve Elif Müzehher ŞENSOY'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, her mutluluğumda ve üzüntümde yanımda olan hayatımı anlamlı kılan değerli annem ve babam başta olmak üzere tüm aileme teşekkür ederim.

Son olarak 21 Nisan 2015 yılında toprağa verdiğim, beni sevgi ile büyüterek bu günleri görmemi sağlayan, çok sevdiğim ve özlediğim dedem, Allahverdi ARAS'a teşekkür ediyorum.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN NARSİSİZM DÜZEYLERİ İLE AHLAKİ KAYITSIZLIK VE SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Aslıhan ÖZKAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Aralık, 2019

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyleri ile ahlaki kayıtsızlık ve saldırganlık düzeylerinin ilişkisini incelemek ve öğrencilerin narsisizm düzeylerinin, bireylerin cinsiyeti, yaşı, aile gelir düzeyleri, anne ve baba eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymaktır. Araştırma İlişkisel Tarama Modeli ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Gazi Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan 511 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında, bireye ilişkin kişisel bilgileri elde etmek için araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, bireylerin narsisizm düzeylerini ölçmek için “Narsistik Kişilik Envanteri” ahlaki kayıtsızlık düzeylerini ölçmek için “Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği” ve saldırganlık düzeyini ölçmek için ise “Saldırganlık Envanteri” kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel ve ileri istatistik teknikleri kullanılmıştır. Elde edilen verilerin ortalama, standart sapma ve korelasyonları hesaplanmıştır. Değişken türüne göre cinsiyet gibi ikili gruplarda t testi, yaş gibi ikiden fazla gruplarda tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda narsisizm ile ahlaki kayıtsızlık arasında düşük düzeyde, pozitif yönlü, anlamlı ilişki ortaya çıkarken; narsisizm ile saldırganlık ve ahlaki kayıtsızlık ile saldırganlık arasında orta düzeyde, pozitif yönlü, anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Üniversite öğrencilerinde narsisizm düzeyinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülürken erkek öğrencilerde narsisizm düzeyinin kadın

öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Yaş değişkenine göre narsisizm düzeyi en düşük olan yaş grubunun 30 yaş ve üstü grubu olduğu görülmüştür. Yaş değişkenine göre 30 yaş ve üstü grubun narsisizm düzeyinin 18-21 ve 22-25 yaş grupları ile anlamlı farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Aile gelir düzeyine göre en yüksek narsisizm düzeyi 10.001 TL ve üstü gelir düzeyinde görülürken en düşük narsisizm düzeyi ise 2.000 TL ve altı gelir düzeyi grubunda ortaya çıkmıştır. Bu iki grup arasındaki farkın yapılan analizlere göre narsisizm düzeyinin aile gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık oluşturduğunu göstermektedir. Son olarak araştırma sonuçları, narsisizm düzeyinin hem anne hem de baba eğitim durumuna göre ilköğretim ve lise düzeyleri arasında anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler : Narsisizm, ahlaki kayıtsızlık, saldırganlık

Sayfa Adedi : 67

Danışman : Prof. Dr. İbrahim KISAÇ

**INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN
UNIVERSITY STUDENTS LEVELS OF NARCISSISM AND MORAL
INDIFFERENCE AND AGRESSION LEVELS**

(M.S Thesis)

Ashhan ÖZKAN

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

December, 2019

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the relationship between narcissism levels and moral indifference and aggression levels of university students. In addition, narcissism levels of university students are analyzed according to gender, age, family income level, parents' education level. The study is fulfilled with "Relational Screening Model". The study group of the study research of 511 university students studying at Gazi University in 2018-2019 academic year. Collecting study datas, used "Personal Information form" to get personal information about person, "Narcissist Personality Inventory" to survey individuals level of Narcissist, Moral Divergence Scale" to survey level of moral apathy, "Aggression Inventory" to survey level of aggression. Descriptive and advanced statistical techniques are used in the analysis of the data. The obtained data's mean, standard deviation and correlations were calculated. t test is used in paired groups such as gender and one-way analysis of variance is used in more than two groups such as age. According to result of the research, there is a low, positive and significant relationship between narcissism and moral divergence; There is a moderate positive relationship between narcissism and aggression and moral alienation and aggression. While the level of narcissism in university students differed significantly according to gender, level of narcissism is found higher in male students than female students. It was observed that the age group with the lowest level of narcissism according to the age variable is 30 years and older. According to the age variable, the level of narcissism is found to be significantly different between the 18-22 age group and 30 years and older and the 22-25 age group and 30 years and older. The highest level of narcissism is found in

the income level of 10.001 TL and above, while the lowest level of narcissism is in the income group of 2.000 TL and below. As a result of the analysis, it is found that the difference between these two groups is significant. Finally, the results of the study show that narcissism levels differ significantly between primary and high school levels according to both mother and father education level.

Key Words : Narcissism, moral indifference, aggression

Page Number : 67

Advisor : Prof. Dr. İbrahim KISAÇ

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	İ
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	İİ
JÜRİ ONAY SAYFASI	İİİ
TEŞEKKÜR	İV
ÖZ.....	V
ABSTRACT.....	Vİİ
TABLolar LİSTESİ.....	Xİİİ
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Önemi	3
Sayıtlar	4
Sınırlılıklar.....	4
Tanımlar.....	4
BÖLÜM II	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
Psikoloji Tarihinde Narsisizm.....	6
Normal ve Patolojik Narsisizm	7
Narsisizmin Boyutları	9
Otorite	10
Teşhircilik	11
Sömürücülük	11

Hak İddia Etme	11
Kendine Yeterlilik	12
Üstünlük.....	12
Ahlaki Kayıtsızlık.....	12
Saldırganlık.....	13
Saldırganlık ile İlgili Kuramlar	15
İçgüdüsel Yaklaşım	15
Engelleme Saldırganlık Modeli.....	16
Sosyal Öğrenme Kuramı	16
Narsisizm, Ahlaki Kayıtsızlık ve Saldırganlık ile İlgili Yapılmış Araştırmalar.....	17
BÖLÜM III.....	20
YÖNTEM.....	21
Araştırmanın Modeli	21
Çalışma Grubu	21
Veri Toplama Araçları	22
Kişisel Bilgi Formu.....	22
Narsistik Kişilik Envanteri.....	22
Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	23
Saldırganlık Envanteri	24
Verilerin Toplanması	25
Verilerin Analizi	25
BÖLÜM IV	26
BULGULAR VE YORUM.....	26
Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm, Ahlaki Kayıtsızlık ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Değerlerine İlişkin Bulgular ve Yorumu	26
Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri ile Ahlaki Kayıtsızlık Alt Boyut Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular ve Yorum	28

Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri ile Saldırganlık Alt Boyut Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular ve Yorum.....	30
Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Kayıtsızlık Alt Boyut Düzeyleri ile Saldırganlık Alt Boyut Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular ve Yorum	32
Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeylerinin Cinsiyete Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular ve Yorum	34
Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeylerinin Yaşa Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular ve Yorum	35
Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeylerinin Aile Gelir Düzeylerine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular ve Yorum.....	36
Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeylerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular ve Yorum.....	37
Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeylerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular ve Yorum.....	38
Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeylerine Ait Bulgular ve Yorum.....	39
Yaşa Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeylerine Ait Bulgular ve Yorum.....	41
Ailenin Gelir Düzeylerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeylerine Ait Bulgular ve Yorum.....	42
Anne Eğitim Düzeylerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeylerine Ait Bulgular ve Yorumu.....	44
Baba Eğitim Düzeylerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeylerine Ait Bulgular ve Yorumu.....	46
BÖLÜM V.....	48
SONUÇ VE TARTIŞMA	48
Öneriler	53
KAYNAKLAR	55

EKLER.....	61
EK.1 Kişisel Bilgi Formu	62
EK 2. Narsistik Kişilik Envanteri	63
EK 3. Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği.....	65
EK 4. Saldırganlık Envanteri (SE)	67

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Üniversite Öğrencilerinin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımları.....	22
Tablo 2. Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeyleri ile Ahlaki Kayıtsızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi.....	27
Tablo 3. Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri ile Ahlaki Kayıtsızlık Alt Boyut Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları.....	29
Tablo 4. Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri ile Saldırganlık Alt Boyut Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları.....	31
Tablo 5. Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Kayıtsızlık Alt Boyut Düzeyleri ile Saldırganlık Alt Boyut Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları.....	33
Tablo 6. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Narsisizm Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve <i>t</i> Değeri.....	35
Tablo 7. Üniversite Öğrencilerinin Yaşa Göre Narsisizm Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve <i>F</i> Değeri.....	36
Tablo 8. Üniversite Öğrencilerinin Aile Gelir Düzeylerine Göre Narsisizm Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve <i>F</i> Değeri.....	37
Tablo 9. Üniversite Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeylerine Göre Narsisizm Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve <i>F</i> Değeri.....	38
Tablo 10. Üniversite Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeylerine Göre Narsisizm Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve <i>F</i> Değeri.....	39
Tablo 11. Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve <i>t</i> Testi Sonucu.....	40
Tablo 12. Yaşa Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve <i>F</i> Değeri.....	41

Tablo 13. <i>Ailenin Gelir Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri.....</i>	43
Tablo 14. <i>Anne Eğitim Düzeylerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri.....</i>	45
Tablo 15. <i>Baba Eğitim Düzeylerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri.....</i>	46

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın temelini oluşturan problem durumu, problem cümlesi ve alt problemler verilmiştir. Araştırma ile ilgili sayıtlar, sınırlılıklar ve önemli bazı tanımlara yer verilmiş bunun yanı sıra araştırmanın amacı ve önemi açıklanmıştır.

Problem Durumu

21. yüzyılda toplumların geldiği nokta, insanı toplumsal bir varlık olmaktan ziyade bireysel çıkarlarının peşinden giden bir varlık olmaya yönlendirmiştir. İnsanlar, aldıkları kararlarının sonuçları diğer insanları rahatsız edecek düzeyde olsa dahi bu kararları tercih etmekten çekinmemektedirler. Bu durum insanların daha narsist eğilimler göstermesine sebep olabilmektedir.

Narsisizm (kendine hayranlık duyma), Yunan mitolojisine göre suya yansıyan suretini ilk defa gören Tanrı Narkhissos'un kendine aşık olması mitolojisinden esinlenilerek ortaya çıkmıştır (İlkay, 2002). İnsanda bulunan ait olma ihtiyacı, hayatın genç yetişkinlik döneminde sosyal kabul edilme isteği şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Genç yetişkinlerde sosyal kabul edilebilirlik, popüler kültüre uyum sağlama çabası, ailede ve toplum içinde ilgi ve desteğin merkezinde olma isteği ve kaygısı narsisizmi oluşturan ve geliştiren etmenler olarak görülebilir.

Narsisizm, normal narsisizm ve patolojik narsisizm olarak ikiye ayrılmaktadır. Normal narsisizm, insanın kendine değer vermesi, özgüveninin son derece yüksek olması ve diğer

insanlar tarafından yapılan eleştirilerin ya da etkilerin o insanın özgüvenini olumsuz yönde etkileyememesi durumudur. Patolojik narsisizmde ise insanın megalomanca ve diğer insanları dikkate almadan, empatiden yoksun bir tavırla içsel olarak diğer insanların düşünceleri ve yüksek seviyede değer göstermeleriyle destelenmek istemesi olarak ayrılmaktadır (Danacı, 2017).

Narsist bireylerin sosyal çevreleri içindeki tavırları, beğenilmek ve desteklenmek istemeleri bu bireyleri bazen ahlak dışı davranışlar sergilemeye yönlendirebilmektedir. Bu iki kavramın birbirleriyle etkileşim halinde olduğu söylenebilir.

Ahlak dışı davranış sergilemekte olan insanlar suçluluk ve utanç gibi son derece rahatsız edici duygular hissetmektedirler. İnsanlar bu duyguların üzerlerinde oluşturduğu olumsuz durumdan kaçmak ve kurtulmak için çeşitli yollara başvurmaktadırlar. Ahlak dışı davranışlar sergileyen kişinin bu olumsuz duygulardan kurtulabilmesinin bir yolu ahlaki kayıtsızlıktır (Yalçın, Şenyurt, Gültepe ve Coşkun, 2016). İnsanlar davranışlarının ahlak kurallarına aykırı olduğunun farkında oldukları halde kendilerine göre haklı sebepler ileri sürerek davranışlarını normal davranışlar olarak değerlendirebilmektedir.

Ahlaki kayıtsızlık olarak belirtilen durumun sekiz farklı alt boyutu bulunmaktadır. Bunlar, meşrulaştırma, olumsuz davranış olumlu etiketleme, olumsuz davranış kıyaslama, sorumluluğu üstlenmeme, sorumluluğu yayma, sonuçları çarpıtma, insandışılaştırma ve suçlu mağdura yüklemedir (Yalçın, Şenyurt, Gültepe ve Coşkun, 2016). Narsisizmin ise otorite, teşhircilik, sömürücülük, hak iddia etme, kendine yeterlilik ve üstünlük olmak üzere altı alt boyutu bulunmaktadır (Atay, 2010). Narsisizmin ve ahlaki kayıtsızlığın alt boyutları karşılaştırıldığında, birbiri ile benzer niteliklere sahip alt boyutlar olduğu görülmektedir.

Narsisizm ve ahlaki kayıtsızlık, kişinin bozulan benlik algısı sonucunda davranışlarına yansıyabilmektedir. Bu durumun davranışlara yansımaları, kimi zaman saldırganlık olarak ortaya çıkabilmektedir.

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyleri ile ahlaki kayıtsızlık ve saldırganlık düzeylerinin ilişkisi incelenmiş ve öğrencilerin narsisizm düzeylerinin, bireylerin cinsiyeti, yaşı, aile gelir düzeyleri, anne ve baba eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyleri, ahlaki kayıtsızlık düzeyleri ve saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Üniversite öğrencilerinin ahlaki kayıtsızlık ve saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyleri cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
4. Üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyleri yaşa göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
5. Üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyleri aile gelir düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
6. Üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyleri anne eğitim durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
7. Üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyleri baba eğitim durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyleri ile ahlaki kayıtsızlık ve saldırganlık düzeylerinin ilişkisini incelemek ve öğrencilerin narsisizm düzeylerinin, bireylerin cinsiyeti, yaşı, aile gelir düzeyleri, anne ve baba eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymaktır.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada, Gazi Üniversitesi öğrencilerini temsil eden bir örneklem çerçevesinde bireylerin narsisizm düzeylerini belirleyerek bu değişkenin ahlaki kayıtsızlık ve saldırganlık düzeyini ne ölçüde etkilediği ortaya konulmuştur.

Sağlıklı her bireyde bulunan narsisizm, normal düzeyde olduğu sürece bir sorun teşkil etmezken patolojik düzeyde olduğunda kişinin sosyal yaşantısında problemlere sebep olabilmektedir. Yapılan literatür taramasında Türkiye’de narsisizmle ilgili araştırmaların genellikle kurumlardaki narsist yöneticiler, sosyal medyada narsist bireyler ve narsist bireylerin diğer kişilik özellikleri ve benlik algılarına yönelik olduğu görülmüştür (Atay, 2010; Cihangiroğlu, Teke, Uzuntarla ve Uğrak, 2014; Kocakula ve Altunoğlu, 2017; Bolelli, 2018, Nacakcı, 2018; Uçar ve Konal, 2018).

Narsisizmle ilgili çalışmalarda dikkat çeken nokta, narsisizmin saldırganlıkla ilişkisinin olduğuna değinildiği halde (Karaaziz ve Atak, 2013), saldırganlık ile narsisizm ilişkisine odaklı çok fazla çalışmanın bulunmamasıdır. Aynı durum saldırganlık ve ahlaki kayıtsızlık arasındaki ilişki için de geçerlidir, ahlaki kayıtsızlığın saldırganlık için yordayıcı özellikte olduğu bilinmektedir (Yalçın, Şenyurt, Gültepe ve Coşkun, 2016).

Bu araştırmada belirlenen üç değişkenden temelde narsisizm kavramı olmak üzere, narsisizm ile saldırganlık ve ahlaki kayıtsızlık değişkenleri arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bu konunun belirlenmesinin sebeplerinden birisi, bu üç değişken arasındaki ilişkinin doğrudan araştırılmamış olmasıdır. Narsisizmi anlayabilmek ve araştırabilmek için, etkileşim halinde olduğu farklı değişkenler de tespit edilmelidir. Yapılan araştırmalar çoğunlukla narsisizmi etkileyen değişkenlerden çok narsistik kişilik özelliklerine yönelik olduğu için, bu araştırmanın literatüre katkı sağlayabileceği ve elde edilen sonuçların yapılacak benzer araştırmalar için fayda sağlayabileceği düşünülmektedir.

Sayıtlar

Bu araştırmada örnekleme seçilen öğrencilerin, Gazi Üniversitesi'nde eğitimine devam eden diğer öğrencilerle benzer özellikler taşıdığı varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Bu araştırmanın evreni 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Ankara Gazi Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler ile sınırlıdır.
2. Bu araştırma sonuçları toplanılan veriler doğrultusunda elde edilen bulgularla sınırlıdır.

Tanımlar

Narsisizm: Bireyin büyümesi ve olgunlaşmasıyla, öz-saygısını düzenlemesi, tüm ilgisini kendisine çevirmesi, kendisini savunması, standartlarını, ideallerini ve ihtiraslarına yönelik kapasitesini geliştirmesi için taşıdığı libidinal yüküdür (Freud, 2015).

Normal Narsisizm: Bireyin elde ettiği başarılarla gurur duyması, kendini olumlu yönde motive etmesi, etrafındaki insanların beklentileriyle başa çıkma becerisi geliştirmesi ve çevresiyle uyum sağlayabilmesidir (Rozenblatt, 2002).

Patolojik Narsisizm: Bireylerin yoğun olarak kendileriyle meşgul olmaları, büyüklenmeci tutumlar sergilemeleri, mükemmel ve güçlü olma istekleri, sık sık boşluk duyguları yaşama halleri ve ileri düzeyde kıskançlık sergilemeleridir (Kernberg, 1975).

Ahlaki Kayıtsızlık: İnsanın, saldırganca tutumlarının sonucunda ortaya çıkabilecek, utanç ve suçluluk gibi rahatsızlık verici duygulardan ve bilişsel çelişkilerden kurtulmasını sağlayan kendini düzenleme yöntemidir. Zarar verici saldırganca davranış ve tutumların, ahlaki olmayan davranışların, bu vesileyle o insan için kabul edilebilir boyuta getirilmesidir (Yalçın, şenyurt, Gültepe ve Coşkun, 2016).

Saldırganlık: Birey veya grup tarafından yapılan canlı ya da cansız tüm varlıklara yönelik, zarar vermek amacı taşımasa bile karşı taraftan zarar verici bir şekilde algılanan fiziksel, duygusal, cinsel, sözel eylemlerin tümüdür (şahin ve Korkut Owen, 2009).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Psikoloji Tarihinde Narsisizm

Psikoloji literatürüne ilk olarak 1898 yılında giren narsisizm kavramını bilimsel bir terim olarak kullanan ilk bilim insanı ise Havelock Ellis'tir. Ellis, insanın cinsel duygularını tamamen kendine yönlendirerek bu duyguları kendine hayranlık olarak içselleştirmesini “Narcissuslike” olarak isimlendirmiştir. Narsisizm kelimesini ise “Narcissuslike” kavramını açıklamak için kullanmıştır (Raskin ve Terry, 1988, s. 890).

Psikanalitik sistemde “narsisizm” kavramını bilimsel olarak ele alan ilk bilim insanı Otto Rank'tir. Otto Rank'ın 1911 yılında narsisizm ile ilgili bir makale yayınlaması, narsisizm kavramının bilim dünyasında duyulmasına ve gelişmesine katkı sağlamıştır (Üzümcü, 2016). Otto Rank'ten sonra Freud, narsisizm teriminin modern psikanalizdeki temeli kabul edilen makalesini yayınlamadan dört sene önce, cinsellik teorisi üzerine yazdığı bir makalede “narsisizm” kavramını dipnot olarak kullanmıştır (Rozenblatt, 2002). Freud, narsisizmi libido kavramını temele alarak açıklamaktadır. Freud'a göre narsisizm birincil ve ikincil narsisizm olmak üzere ikiye ayrılır. Birincil narsisizmde, insanda bulunan libidonun dış dünyadan uzaklaşarak benliğe yönelmesi sonucunda güçlü ve kusursuz olma arzusu zamanla benlik şişmesine yol açmaktadır. İkincil narsisizmde ise bireyin dış dünyada yaşadığı kırgınlıklar ve olumsuzluklar neticesinde nesnelerden uzaklaşarak tekrar egoya dönmesi gibi bir durum gerçekleşmektedir (Geçtan, 2015, s. 254-255).

Bunların yanı sıra Ernest Jonas ve Robert Wealder gibi bilim insanları, narsisizmin kavram olarak ortaya çıktığı yıllarda narsisizm kavramını kullanmamış olsalar dahi çalışmalarında narsisizme dair bilgilere yer vermişlerdir. Jonas, narsisizme karşılık gelen açıklamalarını

“Tanrı Karmaşası” adı altında yapmıştır. Jonas’a göre tanrı karmaşası, kendini sevmeye, övölme ve sevilme isteği, diğer insanların zamanlarını önemsememe ve kendi bilgi ve gücüne çok fazla değer vermektir (Doğaner, 1996, s.343).

Narsisizm kavramı ile ilgili araştırmalar incelendiğinde Kohut ve Kernberg’in çalışmaları dikkat çekmektedir. Bu iki isim narsisizmin ortaya çıkmasından ortalama altmış yıl sonra narsisizmin gelişimine büyük bir ivme kazandırmış ve klinik narsisizm alanında gelişmelere vesile olmuşlardır (Atay, 2009). Kohut, narsisizmi, narsistik kişilik bozukluğu olarak ele alarak benlikte bulunan temel bir kusur şeklinde görmektedir. Bu kusuru ise, öz saygı eksikliği, depresif ruh hali, reddedilmekten ve değersizleşmekten korkmak olarak açıklamıştır (Masterson, 2006, s.29-30).

Kernberg ise narsisizmi, bireyin yaşantısının ilk üç yılını kapsayan çocukluk döneminde ebeveynlerini kaybetme ve terk edilme korkusunun üstesinden gelebilmek için geliştirdiği ve yetişkinliğe şişirilmiş benlik olarak taşıdığı bir tür savunma mekanizması olarak açıklamıştır. Kernberg, ilk aşamada sağlıklı her bireyde bulunabilen narsisizmin ilerleyen süreçte bir kişilik bozukluğu noktasına kadar ilerleyebileceğine değinmiştir. Bireyin bu mekanizmayı bir kişilik bozukluğu noktasına getirmesinin sebebi, terk edilme korkusunu tekrar yaşamaktan kendisini korumaktır. Ancak bu korunma hissi ile birey tüm yakın ilişkilerini engellemektedir (Atay, 2010, s.6).

Narsisizmin ortaya çıktığı tarihten 21. yüzyıla kadar geçen süreçte, çeşitli bakış açılarıyla ele alındığı görülmektedir. Birden fazla boyutu bulunan bir kavram olan narsisizm, insan yaşantısının normal ve sağlıklı bir parçasıdır. Ancak bireyde bulunan narsisizm ileri düzeyde ise kişilik bozukluğu halini alabilmektedir. Narsisizm bu boyuta geçtikten sonra narsistik kişilik bozukluğu olarak ele alınmaktadır.

Normal ve Patolojik Narsisizm

Narsisizm kavramı bilim insanları tarafından ele alınmaya başladıktan sonra içeriği gittikçe daha kapsamlı bir hal almıştır. Narsisizm kavramını açıklamaya yönelik çalışmaların ortak noktası, narsisizmin “normal narsisizm” ve “patolojik narsisizm” olarak iki alt başlık altında incelemektir.

Normal narsisizm bireyin, yakınlarının beklentilerine karşılık verebildiği hissine kapılmasıdır. Birey sosyal yaşantısında kendisini toplumla uyum içinde yaşayabilen, sorun yaratmayan biri olarak kabul etmektedir bu nedenle diğer insanlardan gelen eleştiriler onun kendisine olan inancını zedelememektedir. Özgüveni yüksektir ve kendisine yönelik kişisel değerlendirmelerini yeterli görmektedir. Bu bakış açısıyla özgüveni gittikçe artmaktadır (Akhtar, 1989). Normal narsisizmde bireyin özgüveni, diğer insanların eleştirilerinden olumsuz etkilenmez, yaşantısı ve kişiliği arasında sağlıklı bir ilişki bulunmaktadır.

Narsisizm, tüm insanlarda olması gereken doğal bir durumdur. Kişinin toplum içinde yaşayan sosyal bir birey olarak, insan ilişkilerine uyum sağlayabilmesi için öncelikle orantılı bir şekilde kendini sevmesi gerekmektedir. Narsisizm bu sevginin adıdır. Bu anlamıyla ele alındığında narsisizm bir ihtiyaç olarak nitelendirilebilir. Bireyin kendini sevmesine izin verilmediği durumda, kişilik yapısı bozulabilir. Her insan toplum tarafından sevmek, kabul edilmek ve değer görmek istemektedir. Bireyin narsisizmi sağlıklı bir gelişme göstermezse, özgüvenini kaybedebilir ve elde edilen her koşulda benmerkezci tavırlar sergileyebilir (Keçe, 2011, s.17).

Birey, beklentisini karşılayabilecek övgüyü alamazsa “narsistik yaralanma” yaşayabilmektedir. Bu yaralanma diğer bireylerin yaşantısında pek önem arz etmezken bazı bireylerde hayal kırıklıklarına yol açabilmektedir (Özmen, 2006). Narsistik yaralanma ve hayal kırıklıkları bireyin yaşantısında patolojik bir sorun haline gelebilmektedir. Narsisizmin bireyde, anormal düzeyde, kendisi ve çevresi için sorun teşkil edebilecek bir seviyede olması “Patolojik Narsisizm” olarak adlandırılmaktadır (Üzümcü, 2016).

Patolojik narsisizm kavramı ilk olarak 1980 yılında DSM-III’te kullanılmıştır. İlerleyen yıllarda DSM’nin sonraki baskılarında Narsistik Kişilik Bozukluğu kategorisinde yer almıştır. En son DSM-V (2013)’te tanı kitabında yapılan değişikliklerle patolojik narsisizm kavramına karşılık kullanılan narsistik kişilik bozukluğu, çeşitli maddelerle açıklanmıştır. Bu maddeler:

1. Kendisinin önemine dair büyüklenmeci bir duyguya sahip olmak,
2. Sınırsız başarı, güç, zekâ, güzellik veya ideal sevgi fantezileriyle meşgul olmak,
3. “Özel” olduğuna ve ancak özel veya üst düzey insanlar tarafından anlaşılacağına, onlarla ilişkide bulunması gerektiğine inanmak,
4. Aşırı hayranlık beklemek,

5. Hak sahibi olduğuna inanmak (özellikle ayrıcalıklı muamele görme veya beklentilerine otomatik olarak uyum gösterileceğine dair makûl olmayan beklentilere sahip olmak),
6. Kişilerarası ilişkilerde sömürücü olmak (amaçlarına ulaşmak için insanları kullanmak),
7. Empatiden yoksun olmak (diğerlerinin duyguları ve gereksinimlerini kabullenme veya paylaşmada gönülsüzlük),
8. Diğerlerine haset duymak veya diğerlerinin ona haset duyduklarına inanmak,
9. Kibirli ve küstah davranış veya tutumlar sergilemek şeklinde ifade edilmiştir.

Patolojik narsisizmde birey, kendinden emindir ve diğer insanları önemsemeyen bir tavra bürünmektedir. İnsanlarda bıraktığı bu izlenime karşılık içsel süreçte çevresindeki insanların düşüncelerine açık bireylerdir. İç süreçlerinde besledikleri özgüven eksikliğini kapatabilmek için toplum içinde özgüveni yüksek ve insanları aşağılayan bir tavır sergilemektedirler. En zayıf noktaları ise diğer insanların düşüncelerine muhtaç bir halde yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktır. Normal narsisizmde insanlar eleştirileri içsel süreçlerinde olumlu bir etkiye çevirirken, patolojik narsisizmde tam tersi bir etki ile olumsuz bir süreç ortaya çıkmaktadır. Narsisizmi patolojik boyutta yaşayan bireyler, kendilerinde kabullenemedikleri özelliklerini diğer insanlara atfederek rahatlama yoluna gitmektedirler. Bu nedenle kendilerine yöneltilen eleştirilere karşı öfke ve saldırganlık gösterebilmektedirler (Kernberg, 1975). Patolojik narsisizmde bireylerin diğer insanları hor görme ve onlara kötü davranma davranışlarının belirgin olduğu gözlemlenmektedir (Üzümcü, 2016).

Normal ve patolojik narsisizm birbirinden bağımsız mıdır yoksa birbirinin devamında oluşan süreçler midir sorusu da bu başlık altında gündeme getirilmesi gereken bir konudur. Bazı araştırmacılara göre, narsisizmin bu iki boyutu, sağlıklı bir durumdan kişilik bozukluğuna doğru giden bir süreç iken, bazı araştırmacılar ise bunların birbirinden bağımsız iki farklı kategoride incelenmesi gereken kavramlar olduğu görüşünü savunmaktadır (Bozkuş ve Araz, 2015).

Narsisizmin Boyutları

Narsisizmi normal düzeyde ve patolojik düzeyde yaşayan bireylerin bazı ortak özelliklere sahip oldukları söylenebilir. Örnek olarak her iki düzeyde de eleştirel tutum, inatçılık, teşhircilik gibi özellikler gösterilebilir. Bu tepkileri gösteren herkesin narsistik kişilik bozukluğuna sahip olduğu söylenemez. Bazı durumlarda normal birey, anlık ve geçici

tepkiler gösterebilir (Svrakic, 1985). Bireyde narsistik kişilik bozukluğunun olduğunu söyleyebilmek için narsisizmin alt boyutlarını ve narsisizme ait kişilik özelliklerini bilmek gerekmektedir.

Narsist bireylerin temel özelliklerine bakıldığında, bu bireylerde zihinsel eylemlerin etkisine çok fazla değer vermek, dış dünyayla başa çıkabilmek için kendilerince geliştirdikleri büyülenmeci tavırlar sergilemek, kullandıkları kelimelerin çok etkili olduğunu düşünmek ve buna inanmak gibi durumlar ön plana çıkmaktadır (Freud, 2007, s.25). Atay (2010), narsisizmin boyutlarını altı başlık altında ele almaktadır:

1. Otorite
2. Teşhircilik
3. Sömürücülük
4. Hak iddia etme
5. Kendine yeterlilik
6. Üstünlük

Bu alt boyutların her biri farklı özellikleri ele almaktadır ancak narsistik kişilik bozukluğuna sahip birey bu özelliklerden birçoğunu taşıyabilmektedir. Bu boyutların narsisizmle ilişkisini daha iyi anlayabilmek adına her biri ayrı ayrı ele alınmalıdır.

Otorite

Narsist bireylerin, sosyal yaşantılarında ve iş yaşantılarında ön plana çıkmasında destek bulduğu en etkili boyutlardan biri otoritedir (Atay, 2010, s.33). Narsist bireyin amacı başkalarına bağlı olmaktan kaçarak, insanlar üzerinde kontrol kurmaktır. Narsist birey bu amaçla diğer bireylerle yakın ilişkiler kurabilmekte ve son derece sosyal davranışlar sergileyebilmektedir. Bireyin otorite sağlamak amacıyla göstermeye çalıştığı pozitif tavırlar, otoritenin, narsisizmin pozitif yönü olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır. Otorite boyutu gelişmiş bireyler kendilerinden daha alt seviyede gördükleri insanlara karşı baskıcı bir tutum sergileyebilmektedirler. Ancak kendilerinden daha üst seviyede bir insanla karşılaştıklarında iyimser bir tavıra bürünmektedirler. (Bogart, Benotsch, Pavlovic, 2004, s.36). Otorite boyutu gelişmiş olanlar, etrafındaki insanların kendilerini fark etmelerini ve kabul etmelerini istemektedirler. Bu nedenle diğer insanlar içinde sosyal becerilerini sürekli geliştirme

abasındadırlar ve farklı sosyal ortamlara uyum sağlamak için çaba sarf etmektedirler (Atay, 2010, s.36).

Teşhircilik

Narsisizmin teşhircilik boyutunda birey, kibre ve gösterişe olan dşknlğ ile bilinmektedir. Birey kendisine son derece tolerans gösterirken çevresindeki insanlara oldukça saygısız ve kaba davranmaktadır (Reidy, Zeichner, Foster, Martine, 2008, s.866). Teşhirciliğin zelliklerine sahip narsist birey, kendine yönelttiği yüksek hoşgörüyü motivasyonunu artırmaya yönelik kullanmaktadır. Başarısını sergilemek ve kendisini ön plana çıkarmak için bir çaba içine girmektedir ve bu durum onu hem iş yaşamında hem de sosyal yaşamında başarısızlığa götürmektedir (Raskin ve Terry, 1988, s.897).

Sömürücülük

Narsisizmin sömürücülük boyutunda birey karşısındaki insanların duygularını önemsemeden onlardan yarar sağlamaya çalışmaktadır. Narsist birey sömürüyü doğrudan gerekleştirmese bile dolaylı olarak etrafındaki insanların eylemlerinden çıkar sağlama arzusuyla hareket eder ve durum birden çok sorun yaratabilir (Atay, 2010, s.43). İnsanları aşağılama ve kendini üstün görme takıntısı narsistik kişilik bozukluğuna sahip bireyleri yakınlarını kullanan bir parazite dönüştürmektedir. Bu insanların özü, çıkar sağlamak uğruna başkalarının yaşamlarına ve haklarına saygısızlık etmek olarak açıklanabilir (Svrakic, 1985).

Hak İddia Etme

Narsist bireyler sömürücülük maddesinde de açıklandığı üzere her zaman en iyisini elde etme arzusuyla diğer insanların hakların ihlal etmekte ve onlardan yarar sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu çabanın temelinde yatan sorun ise hedefledikleri her şeyi kendilerine hak görmeleri ve kendi hayatlarında her zaman her şeyin en iyisini hak ettiklerini dşnebildeleridir. Narsist bireyler, kaygılarını ve eksiklik hislerini kontrol altına almak için hak iddia etme yolunu tercih etmektedirler ve insanlar tarafından sürekli özel bir muamele görmeleri gerektiğine inanmaktadırlar (Kets de Vries, 2004). Narsist bireyin patolojik düzeyde hak iddia etmesi çocukluğu ile ilişkilendirilebilmektedir. Çocukken başa çıkmaya çalıştıkları acılar karşılığı olarak özel haklara sahip olmaları gerektiğine inanmaktadırlar. Yaşadıkları acılardan dolayı karşılaştıkları olumsuz durumlardan uzak tutulmaları gerektiğini düşünmektedirler (Freud, 2007, s.50).

Kendine Yeterlilik

Narsisizmin bireyde oluşup büyümeye başlaması, kendine yeterlilik duygusu ile başlamaktadır. Birey dünyanın zorluklarına karşı çaresiz olduğunu hissetmeye başladığı andan itibaren içten içe kimseye muhtaç olmadığı hissini besleyip büyütmekte ve mükemmeliyetçi bir tutum sergileme çabası içine girmektedir. Kimseye muhtaç olmadan yaşamını idame ettirebileceği bir benlik imajı çizmeye yeltenen birey, tüm bu durumları kapsayan kendine yeterlilik algısını geliştirmeye başlamaktadır (Raskin ve Terry, 1988, s.898). Güçlü olduğunu ve tüm zorlukların üstesinden kendi başına gelebildiğini çevresindekilere gösterme çabası, bireyde oluşan narsisizm temeli kendine yeterlilik kavramının tanımı olarak gösterilebilir.

Üstünlük

Narsisizmin yapı taşlarından biri olan üstünlük, bireyin kırılğan benlik yapısıyla yakından ilişkili bir boyuttur. Narsist birey çevresindeki insanların da onayladığı bir üstünlüğe sahip olmak istemektedir ve buna yoğun bir şekilde ihtiyaç duymaktadır. Üstünlük, bireyi her zaman en iyisini elde etme hırsına sürükleyebilmektedir. İnsanda gelişen üstünlük boyutunun patolojik düzeye dönüşmesi, bireyin saldırgan tavırlarına temel oluşturabilmektedir (Kocakula ve Altunoğlu, 2017).

Ahlaki Kayıtsızlık

İnsan, varlığının bilincine eriştiği andan itibaren kendisi ve çevresi hakkında düşünmeye başlar. Bu aşamada insan, bazı sınırlılık ve zorunluluklarla kuşatılmış durumdadır. Onun temel ilgisi, kendisini, çevresini ya da eylemsel yanıyla hayatını kapsar (Çetin, 2016). Çevresiyle bir arada yaşayan ve eylemleriyle bu çevrenin kurallarına uyum sağlayan birey, çevresindekiler tarafından da kabul görmektedir. Bireyin çevresinden, çevresinin de bireyden beklediği karşılıklı sorumluluk hali toplumsal ahlak kurallarını rehber edinen bir sorumluluk bilincini oluşturmaktadır. Bu kuralların dışına çıkan insanlar, içinde bulundukları çevre tarafından eleştirilere maruz kalabilir ve grubun dışına itilebilirler. İnsan, yaptığı kural dışı eylemlerin yanlış olduğunu ya da bu eylemlerin sonuçlarını bilse dahi, kendini haklı görmek ve göstermek için çaba sarf edebilir.

Ahlaki kayıtsızlık durumu, bireylerin ahlaki algılama biçimlerine göre değişmektedir. Bauman(1998)'ın bakış açısına göre ahlak, en kapsamlı şekliyle, ötekine karşı olan

sorumluluklardır. Bu sebeple bu ahlakta, mesele bütünüyle ötekinde düğümlenmiştir. Acaba öteki ve ötekine yönelmiş olan bu sorumluluğun dayanakları, sınırlılıkları ve gereklilikleri nelerdir? Öteki, başka bir insandır, ‘ben’ ile özdeş olmayan ve ‘ben’ ile anlaşılmayandır. Öteki bu vasfı, ‘ben’ ile olan farklılığından alır. İnsan her zaman ‘ben’in karşısında bulunan ötekine karşı ahlaki bir sorumluluk içinde bulunmalıdır. Çünkü ‘ben’ ancak bu şekilde özgür bir insan olarak toplumda var olabilir. Ötekine karşı olan sorumluluk, kapsamlı ve sert bir sorumluluk gibi görünebilir ancak ahlaki gerçeklik bunu gerektirmektedir (Adugit, 2013).

Ahlaki sorumluluk, ötekinin karşılık vermesini beklemek veya böyle bir beklenti haline bürünmek değildir. Bu sorumluluk bir korkunun (cezalandırılma korkusu gibi) sonucunda meydana çıkan bir sorumluluk değildir. Bu, tüm nedenleri reddeden, koşulsuz sorumluluktur. Öteki karşısında ödenmesi gereken borç veya onun hak ettiği bir sorumluluk değildir. Tamamen ahlaki benliğin kontrolünde olan bir sorumluluktur. İnsan bu sorumluluğu üstlenerek ötekinin yaşam koşullarını zenginleştirirken kendisini bir ‘ben’ olarak, özne olarak inşa etmektedir (Çetin, 2016). Ahlaki sorumluluğun bilincinde olmayan veya bu bilinç karşısında kendisini duyarsızlaştıran insanın bu zihinsel eylemi ahlaki kayıtsızlık kavramına karşılık gelmektedir.

Bandura (1999), ahlaki kayıtsızlık kavramını, ahlak dışı davranışlar sergileyen insanın, sosyal-bilişsel anlamda öz-düzenleme süreci olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre, ahlak dışı davranışlar sergileyen bireyler olumsuz bir duygu ve düşünce haline kapılmamak için davranışlarını kendilerince haklı gerekçelerle temellendirme çabası içindedir. Ahlaki kayıtsızlık bireylerin, saldırgan tutumları sonucunda ortaya çıkabilecek utanç ve suçluluk gibi rahatsız edici duygulardan ve düşüncelerden kurtulmasını sağlayan bir öz-düzenlemedir. Bireyi rahatsız eden duygu ve düşüncelerden kurtulmak, toplum tarafından kabul edilen ahlaki kuralları reddetmek anlamına gelmektedir. Bu reddetme, ahlaki davranışlar ve ahlaki kuralların savunucuları ile reddedici tutum sergileyen bireyler arasında, sosyal ve psikolojik olarak çatışmalara sebep olabilmektedir. Ortaya çıkan çatışmalar, kimi zaman sözel, kimi zaman davranışsal saldırganlık olarak kendini gösterebilmekte ve kişiler arasındaki iletişimi olumsuz yönde etkilemektedir (Bandura, 1999).

Saldırganlık

İnsanlar bireysel ve sosyal anlamda ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çevresiyle sözel ve davranışsal olarak iletişim kurmaktadır. Bu iletişim kurma durumu bireyler için doğumdan

ölüme dek sürececek olan kaçınılmaz bir durumdur. Sağlıklı ve olumlu duyguların hakim olduğu bir iletişimin kurulması, kişiler arası ilişkiler anlamında da bireylerin gelişimi ve ihtiyaçlarının karşılanması adına oldukça önemlidir. Sağlıklı bir iletişim ortamını hem sözel hem de davranışsal olarak ortadan kaldıracı olumsuz duygu ve davranışlardan biri olarak saldırganlık gösterilebilir.

Türk Dil Kurumu (2011) sözlüğünde “bireyin kendi düşünce ya da davranışlarını, dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabası” olarak tanımlanan saldırganlık kavramı araştırmacılar tarafından farklı boyutlarda ele alınmıştır. Berkowitz (1987) saldırganlık kavramını canlı ya da cansız olması fark etmeksizin herhangi bir varlığa karşı fiziksel ve duygusal anlamda zarar verme amacı olan davranış şekli olarak tanımlamıştır. Berkowitz bu tanımında niyet kavramının altını çizmiştir. Bandura (1973) saldırganlık kavramını kişiler arası iletişimi bozan, sosyal kurallara zarar veren davranış biçimi olarak tanımlamış ve sosyal yaşamdaki olumsuz rolüne vurgu yapmıştır. Freud ise saldırganlığı doyuma ulaşmak adına sergilenen, açlık, susuzluk dürtüleri gibi doyum sağlanana kadar tırmanarak ilerleyen bir dürtü olarak ele almıştır. Saldırganlık doğuştan gelen, esasen dış uyarıcılara bir tepki olmaksızın, bireylerin içinde bulunan ve serbest kalmaya çabalayan bir uyarılma, dürtüdür. Freud bu saldırganlık dürtüsünün toplumun işlevsel yönü tarafından yapıcı hale gelmesi, sosyal açıdan kabul edilebilir hale getirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Efilti, 2006).

Tanımlar incelendiğinde saldırganlık kavramının fizyolojik, psikolojik ve zihinsel süreçlerdeki yerine göre farklı niteliklerinin ön plana çıkmış olduğu görülmektedir. Bu durum saldırganlığın farklı boyutları olduğu fikrinin ortaya çıkarılmasına olanak sağlamıştır. Dodge ve Coie (1987) saldırganlığı temelde tepkisel ve proaktif olmak üzere iki boyutta ele almıştır. Tepkisel saldırganlıkta genelde başkası tarafından başlatılan sözel ya da fiziksel saldırıya, sezilen bir tehdide karşı verilen sert tepki, misilleme ve savunma söz konusudur. Tepkisel saldırganlıkta amaç sezilmiş olan tehdidi ortadan kaldırmaya yöneliktir. Bir diğer saldırganlık çeşidi olan proaktif saldırganlıkta ise ortada herhangi bir kışkırtıcı dış etken olmamasına karşın başkalarına karşı hakimiyet kurmak, başkalarını kontrol etmek amaçlanmıştır (Marcus ve Kramer 2001).

Buss (1961) saldırganlığı üç boyutta ele almış ve saldırganlığı; fiziksel ya da sözel saldırganlık, aktif ya da pasif saldırganlık ve doğrudan ya da dolaylı saldırganlık olarak kategorileştirmiştir. Fiziksel saldırganlığa örnek olarak; iteklemek, baskı yapmak, ısırarak,

vurmak gibi davranışları örnek gösterirken sözel ifadelerle karşıdaki bireye zarar vermeyi, incitmeyi ise sözel saldırganlık şeklinde tanımlamıştır. Aktif saldırganlık, bireyin amacına yönelik olan bir davranış olup karşısındakine acı çektirme, can yakma biçimindeki bir davranışken pasif saldırganlık ise karşısındakine bir zarar vermek yerine karşıdaki bireyin amaçlarına ulaşmasını engelleme şeklinde tanımlanmaktadır. Doğrudan saldırganlık, direkt olarak diğer bireyleri kışkırtmaya veya öfkelendirmeye yönelik yapılan davranışları kapsamaktadır. Dolaylı saldırganlık ise dolambaçlı şekillerde diğer bireylere zararlı uyaranların aktarılmasıdır (Walker ve Richardson, 1998).

Saldırganlık bireylerde potansiyel olarak bulunmaktadır. Bireyin doğduğu günden ölümüne dek geçen süreçte, saldırgan bir tutum sergilememesi mümkün değildir. Ancak saldırganlığın türü ve düzeyi kişiden kişiye göre değişmektedir. Bireyde potansiyel olarak bulunan saldırganlığın düzeyi ve bu saldırganlık düzeyinin hangi oranda açığa çıktığı o bireyin, eğitim düzeyi ile ait olduğu toplumun kültürel yapısıyla, sosyo-ekonomik durumuyla ve aile yapısıyla ilişkilendirilebilir.

Saldırganlık ile İlgili Kuramlar

İçgüdüsel Yaklaşım

Saldırganlığı daha detaylı bir şekilde açıklayabilmek adına bazı teoriler geliştirilmiştir. Bu teorilerde öne çıkanlar arasında ilk olarak İçgüdüsel Yaklaşım'dan bahsedilebilir. Saldırganlıkla konusunda içgüdüsel yaklaşım kavramını açıklamak için bu konudaki çalışmaları ile anılan Freud ve Lorenz'e değinmek gerekmektedir. Freud ve Lorenz, içgüdüsel yaklaşım modeli ile anlamlarının yanı sıra saldırganlığın işlevselliği noktasında birbirine zıt düşüncelere sahiptirler. Lorenz için saldırganlık, hayata hizmet eden bir kavramdır. Freud ise saldırganlığı, ölümün hizmetinde bir kavram olarak açıklamaktadır. Freud saldırganlığı, insanların ve hayvanların doğuştan getirdiği genetik bir içgüdü'nün açığa çıkmış şekli olarak tanımlamaktadır (Çetinkaya, 1991). Bireyin davranışını yöneten iki temel güç bulunmaktadır. Bunlardan ilki "eros" bir diğer adıyla "yaşam içgüdü'sü", ikincisi ise "thanotos" denilen ölüm içgüdü'südür. Eros kişileri haz aramaya ve yaşamaya amaçlarını gerçekleştirmeye yönlendirirken, thanotos benlik yıkımına yöneltir (Efilti, 2006). Bu kurama davranışlar bu iki temel içgüdü aracılığıyla şekillenmektedir.

Engelleme Saldırganlık Modeli

Engelleme saldırganlık modeline göre saldırganlık, insanların yaradılışı gereği hayatlarının kaçınılmaz bir parçasıdır ve insanların kontrolünden bağımsız bir şekilde harekete geçebilmektedir. İçgüdü kuramı ile kıyaslandığında bu model saldırganlığı çok daha farklı bir açıdan ele alarak açıklamaktadır. Engelleme saldırganlık modeline göre, saldırganlık içgüdüsel bir durum değil, dürtüdür. Dürtü, içgüdü gibi sürekli artan ve insanda her zaman var olan bir durum değildir. Engelleme saldırganlık modeline göre birey saldırgan davranışlara güdülenmektedir fakat bu güdülenme içgüdüsel olarak insanda var olan dinamiklerle değil, engellenme sonucunda ortaya çıkan dürtülerden kaynaklanmaktadır. Engellenmenin sebebi bireyin içgüdüsel yönelimleri değildir, tam aksine dışsal faktörlere bağlı gelişen bir durumdur (Mihandoust, 1989). Son dönemlerde saldırganlığı tanımlayan enerji modellerinde saldırganlığın dürtüler temelinde ele alındığı görülmektedir. Bireylerin engellenme karşısında gösterdikleri tepkiler, kişilik yapıları ve geçmiş yaşantılarından bağımsız olarak ele alınmamalıdır. Engelleme saldırganlık modeli, saldırganlığı ortaya çıkaran etkeni yalnızca engellenme durumu olarak değil, geçmiş yaşantıları da dahil ederek açıklamaktadır (Efilti, 2006).

Sosyal Öğrenme Kuramı

Saldırganlık kuramları içinde en çok kabul gören kuramlardan biri de sosyal öğrenme kuramıdır. Bu kuramın öncüsü Albert Bandura'dır. Sosyal öğrenme kuramına göre bireyi saldırganlığa yönelten farklı etmenlerin olduğu öne sürülmüş olsa da bireyi saldırganlığa yönelten temel etmenler dışsal etmenlerdir (Çetinkaya, 1991). Bu kuramda dışsal etmenler üzerinde durulduğu halde saldırganlığı etkileyen başka sebepler de öne sürülmektedir. Sosyal öğrenme kuramcıları insan ve çevre arasında çift yönlü bir iletişim durumu olduğunu ileri sürmektedirler. Birey saldırganlığını dahil olduğu çevre vesilesiyle pekiştirerek ortaya çıkarmaktadır veya çevresinden aldığı etkenleri yine çevrenin etkisiyle baskılamaktadır. Sosyal öğrenme kuramcılarına göre saldırganlığın nedenleri, içgüdüler ve dürtülerin dışında bireyin çevresinde bulunan ve saldırgan tepkilere yol açan çeşitli uyarıcılar üzerinde aranmalıdır. Sosyal öğrenme kuramında bireylerin davranışları devamlı olarak çevresi ile etkileşim içindedir. Davranışlar ve çevre birbirlerini etkileyerek karşılıklı olarak değişimlere yol açmaktadır (Çetinkaya, 1991).

Narsisizm, Ahlaki Kayıtsızlık ve Saldırganlık ile İlgili Yapılmış Araştırmalar

Barry, Chaplin ve Grafeman (2006), yaptıkları çalışmada narsisizm, sosyal reddedilme ve kabul edilme ile saldırganlık değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre sosyal manada reddedilme ve olumsuz, tehdit edici bir durum ile karşılaşan narsist bireylerin saldırganlık düzeylerinin yükseldiği görülmektedir. Bunun yanı sıra narsistik kişilik özelliği gösteren bireylerin tahammül düzeylerinin diğer bireylere oranla çok düşük olduğu görülmüştür.

Patolojik narsisizm ile sosyal davranışlar arasındaki ilişkiyi inceleyen Kauten ve Barry (2014)'nin yaptıkları çalışmadan elde edilen sonuçlara bakıldığında; patolojik narsisizm, sosyal davranışlar ve saldırganlık arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Yüksek düzeyde narsisizme sahip olan bireylerin, sosyal statülerini artırma amacıyla sosyal davranışlarında ve saldırganlık düzeylerinde bir artışın olduğu ortaya çıkmıştır (Kauten ve Barry, 2014).

Koşan (2015) üniversite öğrencilerinin Facebook kullanımını ve kişilik yapısı ve psikolojik durumlarını incelemek için yapmış olduğu çalışmada demografik özelliklerin narsisizm ve saldırganlık düzeylerini etkileyip etkilemediği de ele alınmıştır. Ailesinin gelir düzeyi yüksek katılımcıların narsisizm alt boyutlarından otorite, sömürücülük ve üstünlük düzeylerinin; aile gelir düzeyleri düşük olan katılımcılardan yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ailelerinin ekonomik geliri yüksek olan öğrencilerin fiziksel saldırganlık düzeylerinin diğer bireylere kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Facebook'ta bulunan arkadaş sayısı fazla olan katılımcıların ise narsisizm toplam puanları, narsisizm alt boyutlarından teşhircilik ve üstünlük puanlarının daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Köylerde yaşadığı belirlenen öğrencilerin saldırganlık toplam puanları, saldırganlık alt boyutlarından sözel saldırganlık ve fiziksel saldırganlık puanları; şehirlerde yaşayan öğrencilerden daha yüksek görülmüştür. Araştırma sonuçları incelendiğinde genel olarak katılımcıların Facebook davranışlarının narsisizm ve saldırganlık ile ilişkili olduğu belirlenmişken ayrıca demografik değişkenlerden bazılarının hem saldırganlık hem de narsisizm ile ilişkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Ortaokul öğrencilerinde saldırganlık ve narsisizm düzeylerinin bazı değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ve bununla beraber narsisizm ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada Tosun (2016) saldırganlık ve narsisizm düzeylerinin ele alındığı değişkenleri; cinsiyet, okul türü, anne ve baba eğitimi, kardeş sayısı ve gelir düzeyi olarak belirlemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre ortaokul öğrencilerinde

saldırganlık düzeyinin cinsiyet, okul türü, anne-baba eğitim durumu ve gelir düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığı, narsisizm düzeylerinde ise yalnızca baba eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca ortaokul öğrencilerinin saldırganlık ve narsisizm düzeyleri arasında pozitif yönde, anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Son olarak bu değişkenlerin cinsiyet ve okul türüne göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Adıgüzel (2017) üniversite öğrencilerinde ahlaki olgunluk düzeyi ile öz yeterlik algıları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yaptığı araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin genel özyeterlik düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Ahlaki olgunluk ve genel özyeterlik düzeyleri arasında hem ikili hem de kısmi korelasyonlar incelendiğinde, ahlaki olgunluk algısı ve genel özyeterlik düzeyleri arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Erbaş ve Şahin Perçin (2017)'in, yapmış olduğu çalışanların ahlaki çözülme (moral disengagement) eğilimleri ile kişi-çevre uyumu algılamaları arasındaki ilişkinin açıklanması ve ahlaki çözülme ölçeğinin Türkçe literatürde geçerlik çalışmasında, ahlaki çözülme; çalışanların etik olmayan örgütsel davranışlara ilişkin algılamaları göz önüne alınarak ölçülmüştür. Kişi-çevre uyumu ise kişi-meslek, kişi-grup, kişi-örgüt ve kişi-iş olmak üzere dört boyutta ölçülmüştür. Korelasyon analizi sonuçlarına göre ahlaki çözülme ile kişi-çevre uyumu boyutları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Danacı (2017)'nin kişilik bozukluklarının ve bu bağlamda narsist davranışların temellerinin çocukluk dönemine dayanabileceği varsayımı ile yaptığı çalışmada çocuk narsisizmi ile çocukluk dönemi mutluluk/huzur anıları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin çocukluk narsisizmi ile çocukluk dönemi mutluluk/huzur anıları arasında bir anlamlı ilişki bulunduğu görülmüştür. Çalışmaya göre öğrenciler ne derece mutlu ve huzurlu bir çocukluk dönemi geçirmişse çocukluk narsisizmi algılarının o denli düşük olacağını söylemek mümkündür.

Aslan, Mert ve Yıldız (2018) narsisizm ile affetme arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yaptığı araştırmanın sonucunda narsisizmin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ve erkeklerin kadınlardan daha narsist özelliklere sahip olduğu bulgulanmıştır. Genel affedicilik arttıkça narsisizmin alt boyutlarından olan hak iddia etme ve narsisizm düzeyi arttıkça da durumu affedebilme anlamlı bir şekilde azalırken; genel affedicilik ile narsisizm arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Uçar ve Konal (2018) öğretmenlerle lise ve üniversite öğrencilerindeki narsisizm kişilik özellikleri, benlik saygısı ve duygu gereksinimi arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda benlik saygısının, narsistik kişilik özelliklerini yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Regresyon analizinden elde edilen sonuçlara göre deneyime açıklık, duygusal denge ve uyumluluk alt boyutlarının da narsisizmi yordadığı görülmüştür. Ayrıca yapmış olduğu t testi sonucunda kadın ve erkek üniversite öğrencileri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

Köklü (2019) lise öğrencilerinde ahlaki kayıtsızlık ile riskli davranışlar ve empati yeteneği arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında ahlaki kayıtsızlık, riskli davranışlar ve empatik eğilim ilişkisini ele aldığı çalışmasında riskli davranışlar ile empatik eğilim ve ahlaki kayıtsızlık ile empatik eğilim arasında anlamlı ilişkiler saptamıştır.

Gönülalan (2019)'ın yapmış olduğu çalışmanın amacı, ortaokul öğrencilerinde öz yeterlik düzeyleri ile narsisizm düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Ayrıca öğrencilerin öz yeterlik ve narsisizm düzeyleri cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, akademik başarı, anne-baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre ortaokul öğrencilerinin öz yeterlik ve narsisizm düzeyleri arasında pozitif yönde, anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Cinsiyete göre öğrencilerin öz yeterlik düzeylerinin anlamlı olarak farklılaşmadığı ancak öğrencilerin narsisizm düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Öğrencilerin öz yeterlik düzeylerinde yaşa göre anlamlı farklılıklar görülmüştür ancak narsisizm düzeyleri bakımından yaşa göre anlamlı farklılık olmadığı gözlenmiştir. Kardeş sayısına göre öz yeterlik anlamlı olarak farklılaşırken, narsisizm kardeş sayısına göre anlamlı olarak farklılaşmamıştır. Akademik başarı durumlarına göre öz yeterlik puan ortalamalarında anlamlı fark varken narsisizm puanları arasında anlamlı fark yoktur. Son olarak ise araştırmada ortaokul öğrencilerinin öz yeterlik ve narsisizm düzeyleri anne-baba eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Çelik (2019) yapmış olduğu çalışmada üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyini ve eğilimini ortaya koymak ve narsisizm ile kendini sabotaj arasındaki son yıllarda ülkemizde özellikle eğitim bilimleri ve daha özelde de rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında yeni çalışılmakta olan kendini sabotaj ile ilişkisini ortaya koymak ve çeşitli değişkenler açısından ele almıştır. Araştırma sonucunda; narsistik kişilik puanlarının öğrenim görülen fakültelere göre farklılaştığı görülmüştür. Diğer değişkenler açısından herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır.

Narsisizm, ahlaki kayıtsızlık ve saldırganlık konularında yapılmış çalışmalar incelendiğinde çalışmaların, narsisizm ve saldırganlık düzeylerinin ilişkisinde yoğunluk gösterdiği ortaya çıkmıştır. Ahlaki kayıtsızlık konusunda yapılan araştırmaların narsisizm ve saldırganlık ile kıyaslandığında daha az olduğu görölmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmaya ilişkin araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçlarına yer verilirken aynı zamanda veri toplama araçlarının içeriği, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına yer verilmiştir. Bununla beraber ölçeklerden elde edilen verilere uygulanan analizler de açıklanmıştır.

Araştırmanın Modeli

Araştırma İlişkisel Tarama Modeli ile gerçekleştirilmiştir. İlişkisel Tarama Modeli, iki veya daha fazla sayıdaki değişken arasındaki değişimin varlığını ya da derecesini belirlemeyi hedefleyen bir araştırma modelidir (Karasar, 2012, s. 77). Araştırmada bağımlı değişken, narsisizm, bağımsız değişkenler ise ahlaki kayıtsızlık, saldırganlık, cinsiyet, yaş, aile gelir düzeyi, anne ve baba eğitim durumudur.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Gazi Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan, üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun seçiminde tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Gazi Üniversitesi'nden rastgele seçilen fakültelerde öğrenim gören 511 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır.

Tablo 1

Üniversite Öğrencilerinin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımları

	Sayı	%
Cinsiyet		
Kadın	286	56
Erkek	225	44
Yaş		
18-21	253	49,6
22-25	197	38,6
26-29	38	7,5
30 yaş ve üstü	23	4,3

Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanmasında, bağımsız değişkenlerden olan bireye ilişkin sosyo-demografik verileri elde etmek için araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, bireylerin narsisizm düzeylerini ölçmek için “Narsistik Kişilik Envanteri” ahlaki kayıtsızlık düzeylerini ölçmek için “Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği” ve saldırganlık düzeyini ölçmek için ise “Saldırganlık Envanteri” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu form, örnekleme oluşturan katılımcılara ilişkin sosyo-demografik özelliklere (anne-baba eğitim durumu, ekonomik gelir düzeyi) ve bağımsız değişkenlere (yaş, cinsiyet) yönelik sorular içermektedir.

Narsistik Kişilik Envanteri

Raskin ve Hall tarafından 1979 yılında geliştirilmiş olan NPI ölçeği, ampirik çalışmalarda oldukça fazla ilgi görmüştür. Raskin ve Hall, DSM III davranışsal ölçütlerini kavramsal çerçeve olarak kabul etmişler ve narsisizmi yansıttığını düşündükleri 220 ifade belirlemişlerdir. Belirlenen ifadeler kullanılarak yürütülen araştırmalar doğrultusunda iç tutarlılık analizleri analizleri yapılarak toplam 54 maddelik bir ölçek geliştirmişlerdir. Ölçeğin güvenilirliği birçok çalışma ile test edilmiştir ve pek çok araştırmada yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Atay, 2009).

Narsistik Kişilik Envanteri'nin "otorite", "kendine yeterlilik", "üstünlük", "teşhircilik", "sömürücülük" ve "hak iddia etme" olmak üzere toplam altı alt boyutu bulunmaktadır. Envanter iki seçeneklidir. Seçeneklerden biri 1 puan diğeri 0 puan olarak kodlanmaktadır. Yüksek puan narsistik kişilik düzeyini göstermektedir. Envanterin Atay (2009) tarafından gerçekleştirilen Türkçe'ye standardizasyonu için iki ayrı örneklem grubu ile araştırma yapılmıştır. Narsistik Kişilik Envanteri'nin ilk uygulaması 89 kişilik pilot grup üzerinde yapılmıştır. Bu grubun cinsiyet dağılımını, %50,6 kadın ve %49,4 erkek katılımcılar oluşturmuştur. Katılımcıların yaş ortalaması 27,05'tir. İlk örneklem grubunda yapılan araştırma sonucunda ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,57 bulunmuştur. Bu değer beklenen değerlerin altında bir değerdir. Bunun yanı sıra ölçekte bulunan her bir ifadenin ölçek ile olan korelasyonu (Item-Total Correlation) incelendiğinde, dört ifadenin olumsuz olarak algılandığı ve ölçeğe anlamlı katkı sağlamadığı ortaya çıkmıştır. Söz konusu ifadelerin ölçekten çıkarılmasının yerine, revize edilerek ikinci farklı bir örneklem üzerinde uygulama yapılmıştır. İkinci örneklem üzerinde yapılan uygulama sonucunda Narsistik Kişilik Envanteri güvenirliği 0,62 olarak belirlenmiştir (Atay, 2009).

İlk uygulamanın ardından dört ifade üzerinde yapılan revizyonun amacına ulaştığı Cronbach Alpha değerindeki artıştan anlaşılmaktadır. Ayrıca her bir maddenin ölçek ile arasındaki korelasyona bakıldığında, ölçeğin güvenirlik değerini düşüren, düşük korelasyona sahip bir madde olduğu ortaya çıkmıştır. İfadenin ölçekten çıkarılması durumunda ölçeğin Cronbach Alpha değeri ,65'e yükselmektedir. Bu durumda Narsistik Kişilik Envanteri'nin istendiğinde 15 sorudan oluşan formunun kullanılıp kullanılamayacağı konusunda Narsistik Kişilik Envanteri-16 ve Narsistik Kişilik Envanteri-15 ölçeklerindeki narsisizm puanları arasında Pearson Korelasyonu ölçümlenmiş ve değer ,98 olduğu tespit edilmiştir. Yani düşük korelasyon gösteren bir ifadenin ölçekten çıkarılması durumunda 15 sorudan oluşan Narsistik Kişilik Envanteri'nin Cronbach Alpha değeri artmış ve ölçeğin 16 soruluk formu ile korelasyonu korunmuştur (Atay, 2009).

Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği

Bandura ve arkadaşları tarafından 1996 yılında geliştirilen Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği, "meşrulaştırma", "olumsuz davranışı olumlu etiketleme", "olumsuz davranışı kıyaslama", "sorumluluğu yayma", "sorumluluğu üstlenmeme", "sonuçları çarpıtma", "insandışılştırma", "suçu mağdura yükleme" olmak üzere, toplam sekiz alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 0'den 4'e kadar puanlanan Likert tipinde bir ölçektir ve 32 maddeden

oluşmaktadır. Ölçekten alınan puan arttıkça Ahlaki Uzaklaşma düzeyi de artmaktadır. Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği'nin Yalçın, Şenyurt, Gültepe ve Coşkun (2016) tarafından gerçekleştirilen Türkçe'ye uyarlama çalışmasında, 194 kadın ve 91 erkek olmak üzere toplam 285 üniversite öğrencisinde uygulanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin güvenirliği, Cronbach Alpha katsayısı ve testi yarılama yöntemi ile hesaplanmıştır (Yalçın, Şenyurt, Gültepe ve Coşkun, 2016).

Ölçeğin Türkçe formunun orijinal ölçek gibi tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu ve uyum göstergelerinin yeterli düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı ,86 ve testi yarılama güvenirliği ,78'dir. Ölçeğin ayırt edici geçerliğini tespit edebilmek için, sosyal beğenirlik ölçeği, ölçüt geçerliğini tespit etmek için ise saldırganlık ölçeği kullanılmıştır. Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği'nin saldırganlıkla orta düzeyde ilişkili olduğu ($r=,33$) ancak sosyal beğenirlikle anlamlı ölçüde ilişkili olmadığı ($r=,03$) bulunmuştur. Ölçeğin psikometrik özelliklerinin yeterli düzeyde olduğu değerlendirilmiştir (Yalçın, Şenyurt, Gültepe, ve Coşkun, 2016). Bu çalışmada Ahlaki Uzaklaşma, Ahlaki Kayıtsızlık olarak ele alınmıştır. Ahlaki Uzaklaşma kavramının İngilizce karşılığı (moral disengagement) Ahlaki Kayıtsızlık kavramını da karşıladığı için uzaklaşma ifadesi araştırmacı tarafından kayıtsızlık olarak kullanılmıştır.

Saldırganlık Envanteri

Olweus tarafından geliştirilen ve Gladue tarafından 1993 yılında motife edilen Saldırganlık Envanteri (Aggression Inventoru) toplam 30 maddeden oluşmaktadır, ancak 20 madde değerlendirmeye alınmaktadır. Beşli derecelmeli Likert tipi bir ölçme aracı olan envanter, “fiziksel saldırganlık”, “sözel saldırganlık”, “dürtüsel saldırganlık” ve “saldırganlıktan kaçınma” olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Envanterden alınan puan arttıkça saldırganlık düzeyi artmaktadır (Çelik ve Otrar, 2009).

Saldırganlık Envanteri'nin (Agression Inventory) Çelik ve Otrar (2009) tarafından Türkçeye uyarlanması ve ölçeğin güvenirlik geçerlik çalışmalarının araştırma verileri, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında Marmara Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde eğitim gören 148 kadın ve 290 erkekten oluşan toplamda 438 üniversite öğrencisinden elde edilmiştir. Çalışmada envanterin orijinal faktör yapısına bağlı kalınarak geçerliliği test edilmek üzere ölçüt geçerliliği yönteminden faydalanılmıştır. Araştırmada veri toplama amacıyla Saldırganlık Envanteri ile Buss ve Perry tarafından 1992 yılında geliştirilmiş olan

Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçüt geçerliliği analizi sonucunda Saldırganlık Envanteri ve Saldırganlık Ölçeği arasında ($r = ,76$) anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Çelik ve Otrar, 2009).

Envanterin güvenilirliğini test etmek amacıyla Cronbach Alpha, madde-toplam, madde-kalan, madde ayırt edicilik ve test-tekrar-test yöntemleri kullanılmıştır. Yapılan istatistiksel analizler doğrultusunda envanterin Cronbach Alpha katsayısı ,82, test-tekrar-test güvenilirlik katsayısı $r = ,52$ ise bulunmuştur. Saldırganlık Envanteri'nin madde toplam korelasyon değerlerinin ,22 ile ,68 arasında, madde kalan korelasyon değerlerinin ise “0,13” ile “0,61” arasında değişkenlik gösterdiği bulunmuştur. Madde ayırt edicilik analizi neticesinde ise her bir maddenin ayırt ediciliğinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan analizler neticesinde Saldırganlık Envanteri'nin farklı saldırganlık tepkilerini belirleme noktasında geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çelik ve Otrar, 2009).

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılmış olan Narsistik Kişilik Envanteri, Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği ve Saldırganlık Envanteri'nin kullanımı için gerekli izinler alınmıştır. İlgili ölçeklerin Gazi Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde öğrenim gören öğrencilere uygulanması için de gerekli izinler alınarak, katılımcıların gönüllüğü esas alınmıştır. Araştırmada kullanılan Narsistik Kişilik Envanteri, Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği, Saldırganlık Envanteri ve Kişisel Bilgi Formu, 2018-2019 eğitim öğretim yılında araştırmacı tarafından belirlenmiş olan Gazi Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde öğrenim gören üniversite öğrencilerine araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 13 paket programına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel ve ileri istatistik teknikleri kullanılmıştır. Elde edilen verilerin ortalama, standart sapma ve korelasyonları hesaplanmıştır. Değişken türüne göre cinsiyet gibi ikili gruplarda t testi, yaş gibi ikiden fazla gruplarda tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen anlamlı farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey ve LSD testleri kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmada ele alınan problemlere yönelik kullanılan veri toplama araçlarından elde edilen puanlarla ilgili betimsel istatistiklere ve toplanan verilerin istatistiksel analizleri sonucunda elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Bu analizler üniversite öğrencilerinin narsisizm, ahlaki kayıtsızlık ve saldırganlık düzeylerinin birbirleri ile ilişkisini ortaya koymaya ve narsisizm düzeyinin, üniversite öğrencilerinin cinsiyet, yaş, aile gelir düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik yapılmıştır. Elde edilen bulgular tablolar şeklinde sunulmuş ve tablolara ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm, Ahlaki Kayıtsızlık ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Değerlerine İlişkin Bulgular ve Yorumu

Üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri, Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği ve Saldırganlık Ölçeği'nden almış oldukları puanların, birbirleriyle ilişkisine ait bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm, Ahlaki Kayıtsızlık ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Analizi

		Narsisizm	Ahlaki Kayıtsızlık	Saldırganlık
Narsisizm	r	-		
	p			
Ahlaki Kayıtsızlık	r	,258	-	
	p	,000***		
Saldırganlık	r	,376	,530	-
	p	,000***	,000***	

*** $p < ,001$

Elde edilen bulgulara göre narsisizm ile ahlaki kayıtsızlık arasında ortaya çıkan korelasyon katsayısı değişkenler arasında pozitif yönlü, düşük düzeyde, anlamlı ($p < ,001$) ilişki olduğunu göstermektedir. Narsisizm ile saldırganlık arasındaki korelasyon katsayısı iki değişken arasındaki ilişkinin pozitif yönlü, orta düzeyde, anlamlı ($p < ,001$) ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Ahlaki kayıtsızlık ile saldırganlık arasında oluşan korelasyon katsayısı ise değişkenler arasında pozitif yönlü, orta düzeyde, anlamlı ($p < ,001$) ilişki olduğunu göstermektedir.

Ortaya çıkan narsisizm ile ahlaki kayıtsızlık arasındaki anlamlı ilişki, narsisizm alt boyutlarından üstünlük ile ahlaki kayıtsızlık alt boyutlarından suçu mağdura yükleme, narsisizm alt boyutlarından sömürücülük ile ahlaki kayıtsızlık alt boyutlarından olumsuz davranışı olumlu etiketleme, sorumluluğu yayma, sorumluluğu üstlenmeme, son olarak narsisizm alt boyutu olan hak iddia etme ile ahlaki kayıtsızlığın meşrulaştırma, olumsuz davranışı olumlu etiketleme alt boyutlarının birbirlerine benzer anlamlara geliyor olmasından kaynaklanabilir.

Narsisizm ve saldırganlık arasında bulunan orta düzeyde anlamlı ilişki sonucunda, saldırgan bireylerin narsisizm düzeylerinin, patolojik narsisizm boyutunda olabileceği söylenebilir.

Ahlaki kayıtsızlık ile saldırganlık arasında ortaya çıkan ilişki ise birçok toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da saldırganlığın hoş karşılanmıyor oluşu ile ilişkilendirilebilir.

Ahlaki olarak toplum kurallarından uzaklaşan bireylerin saldırgan tutumlar gösterebileceği söylenebilir.

Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri ile Ahlaki Kayıtsızlık Alt Boyut Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmada üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'ne ait "otorite", "kendine yeterlilik", "üstünlük", "teşhircilik", "sömürücülük" ve "hak iddia etme" alt boyut düzeyleri ile Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği'ne ait "meşrulaştırma", "olumsuz davranışı olumlu etiketleme", "olumsuz davranışı kıyaslama", "sorumluluğu yayma", "sorumluluğu üstlenmeme", "sonuçları çarpıtma", "insandışılaştırma" ve "suçu mağdura yükleme" alt boyut düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılmış olan bu düzeyler arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi sonucunda elde edilmiş bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3

Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeyleri ile Ahlaki Kayıtsızlık Alt Boyut Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

		Meşrulaştırma	Olumsuz Davranışı Olumlu Etiketleme	Olumsuz Davranışı Kıyaslama	Sorumluluğu Yayma	Sorumluluğu Üstlenmeme	Sonuçları Çarpıtma	İnsan Dışlaştırma	Suçlu Mağdura Yükleme
Otorite	r	,17	,11	,02	-,04	,00	,07	,17	,07
	p	,000***	,011*	,557	,36	,956	,108	,001**	,077
Kendine Yeterlik	r	,11	,14	,10	-,04	,05	,02	,10	,10
	p	,009**	,001**	,014*	,36	,187	,507	,021*	,021*
Üstünlük	r	,26	,16	,14	,00	,07	,13	,22	,17
	p	,000***	,000***	,002**	,87	,110	,002**	,000***	,000***
Teşhircilik	r	,20	,14	,10	,00	,06	,14	,14	,08
	p	,000***	,001**	,022*	,98	,125	,001**	,001**	,046*
Sömürücülük	r	,23	,14	,13	,02	,01	,15	,17	,11
	p	,000***	,001**	,002**	,63	,818	,000***	,000***	,012*
Hak İddia Etme	r	,06	,10	,05	,05	,05	,03	,08	,07
	p	,139	,022*	,201	,20	,248	,478	,043*	,086

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$

Tablo incelendiğinde çalışmaya katılan öğrencilerin;

Otorite ile Meşrulaştırma, Olumsuz Davranışı Olumlu Etiketleme ve İnsan Dışlaştırma arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Kendine Yeterlik ile Meşrulaştırma, Olumsuz Davranışı Olumlu Etiketleme, Olumsuz Davranışı Kıyaslama, İnsan Dışlaştırma ve Suçu Mağdura Yükleme arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Üstünlük ile Meşrulaştırma, Olumsuz Davranışı Olumlu Etiketleme, Olumsuz Davranışı Kıyaslama, Sonuçları Çarpıtma, İnsan Dışılaştırma ve Suçu Mağdura Yükleme arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Teşhircilik ile Meşrulaştırma, Olumsuz Davranışı Olumlu Etiketleme, Olumsuz Davranışı Kıyaslama, Sonuçları Çarpıtma, İnsan Dışılaştırma ve Suçu Mağdura Yükleme arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Sömürücülük ile Meşrulaştırma, Olumsuz Davranışı Olumlu Etiketleme, Olumsuz Davranışı Kıyaslama, Sonuçları Çarpıtma, İnsan Dışılaştırma ve Suçu Mağdura Yükleme arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Hak İddia Etme ile Olumsuz Davranışı Olumlu Etiketleme ve İnsan Dışılaştırma arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri ile Saldırganlık Alt Boyut Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmada üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'ne ait “otorite”, “kendine yeterlilik”, “üstünlük”, “teşhircilik”, “sömürücülük” ve “hak iddia etme” alt boyut düzeyleri ile “fiziksel saldırganlık”, “sözel saldırganlık”, “dürtüsel saldırganlık” ve “saldırganlıktan kaçınma” düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılmış olan bu düzeyler arasındaki ilişkiye ait korelasyon analizi sonucunda elde edilmiş bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4

Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri ile Saldırganlık Alt Boyut Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

		Fiziksel Saldırganlık	Sözel Saldırganlık	Dürtüsel Saldırganlık	Saldırganlıktan Kaçınma
Otorite	r	,25	,23	,21	,24
	p	,000***	,000***	,000***	,000***
Kendine Yeterlik	r	,10	,08	,03	,10
	p	,020*	,061	,432	,014*
Üstünlük	r	,22	,22	,20	,21
	p	,000***	,000***	,000***	,000***
Teşhircilik	r	,28	,27	,25	,16
	p	,000***	,000***	,000***	,000***
Sömürücülük	r	,24	,26	,17	,22
	p	,000***	,000***	,000***	,000***
Hak İddia Etme	r	,10	,12	,08	,05
	p	,015*	,005**	,054	,261

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$

Otorite ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Kendine yeterlik ile fiziksel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Üstünlük ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Teşhircilik ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Sömürücülük ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Hak iddia etme ile fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Narsisizm ile saldırganlık alt boyutları arasında bulunan düşük düzeydeki anlamlı ilişkiden hareketle, narsisizmin alt boyutlarından otorite, üstünlük, sömürücülük, hak iddia etme davranışlarının, bireylerin saldırgan tutum ve davranış sergilemelerine uygun ortamı hazırladığı söylenebilir.

Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Kayıtsızlık Alt Boyut Düzeyleri ile Saldırganlık Alt Boyut Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmada üniversite öğrencilerinin “meşrulaştırma”, “olumsuz davranışı olumlu etiketleme”, “olumsuz davranışı kıyaslama”, “sorumluluğu yayma”, “sorumluluğu üstlenmeme”, “sonuçları çarpıtma”, “insandışılaştırma” ve “suçu mağdura yükleme” düzeyleri ile “fiziksel saldırganlık”, “sözel saldırganlık”, “dürtüsel saldırganlık” ve “saldırganlıktan kaçınma” düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılmış olan bu düzeyler arasındaki ilişkiye ait korelasyon analizi sonucunda elde edilmiş bulgular Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5

Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Kayıtsızlık Alt Boyut Düzeyleri ile Saldırganlık Alt Boyut Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

		Fiziksel Saldırganlık	Sözel Saldırganlık	Dürtüsel Saldırganlık	Saldırganlıktan Kaçınma
Meşrulaştırma	r	,43	,48	,37	,49
	p	,000***	,000***	,000***	,000***
Olumsuz Davranışı Olumlu Etiketleme	r	,48	,46	,37	,49
	p	,000***	,000***	,000***	,000***
Olumsuz Davranışı Kıyaslama	r	,25	,27	,27	,23
	p	,000***	,000***	,000***	,000***
Sorumluluğu Yayma	r	,07	,15	,10	,08
	p	,096	,000***	,023*	,063
Sorumluluğu Üstlenmeme	r	,13	,16	,14	,18
	p	,002**	,000***	,001**	,000***
Sonuçları Çarpıtma	r	,31	,29	,27	,31
	p	,000***	,000***	,000***	,000***
İnsan Dışlaştırma	r	,39	,40	,32	,35
	p	,000***	,000***	,000***	,000***
Suçu Mağdura Yükleme	r	,32	,32	,23	,35
	p	,000***	,000***	,000***	,000***

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$

Meşrulaştırma ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır. Saldırgan bireyler çoğu zaman, saldırgan davranışlarının altında başka nedenlerin olduğunu ve yaptıkları davranışların doğru olduğunu ileri sürebilirler. Saldırgan bireylerin tutumlarını haklı görme ve gösterme davranışlarının, meşrulaştırma kavramıyla ilişkili bir durum olduğu söylenebilir.

Olumsuz davranışı olumlu etiketleme ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Olumsuz davranışı kıyaslama ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Sorumluluğu yayma ile sözel saldırganlık ve dürtüsel saldırganlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Sorumluluğu üstlenmeme ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Sonuçları çarpıtma ile fiziksel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde doğrusal bir ilişki bulunurken; sözel saldırganlık ve dürtüsel saldırganlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

İnsan dışlaştırma ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Suçu mağdura yükleme ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde doğrusal ilişkiler bulunurken; dürtüsel saldırganlık düzeyi ile düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeylerinin Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular ve Yorum

Üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'nden almış oldukları puanların, bireylerin cinsiyetlerine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Narsisizm Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

Cinsiyet	n	$\bar{x}$	Ss	t	p
Kadın	286	21,76	3,20	3,385	,000***
Erkek	225	22,80	3,31		

***p<,001

Kadın ve erkek üniversite öğrencilerinin narsisizm puan ortalamalarına bakıldığında erkek öğrencilerin kadın öğrencilerden daha yüksek puana sahip olduğu görülmektedir. Aradaki bu farkın anlamlılık değeri ($p<,001$) incelendiğinde narsisizm puanının cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir.

Erkek öğrencilerin, kadın öğrencilerden daha yüksek narsisizm ortalamasına sahip olmasında geleneksel cinsiyet rolü normlarının etkisinin olduğu söylenebilir. Narsisizmin alt boyutları göz önünde bulundurulduğunda özellikle otorite, üstünlük ve hak iddia etme gibi narsistik kişilik özelliklerinin geleneksel erkek algısı ile bütünleşmiş bir yapıda olmasının, analiz sonucunda ortaya çıkan ortalamaları etkilediği şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeylerinin Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular ve Yorum

Üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'nden almış oldukları puanların, bireylerin yaşlarına göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7

Üniversite Öğrencilerinin Yaşa Göre Narsisizm Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Yaş	n	$\bar{x}$	Ss	F	p	Tukey
(1)18-21	253	22,35	3,21	2,99	,031*	1-4
(2)22-25	197	22,37	3,38			
(3) 26-29	38	21,71	3,09			
4) 30 yaş ve üstü	23	20,39	3,22			

*p<,05

Tablo incelendiğinde en düşük puan ortalamasının 30 yaş ve üzeri grupta olduğu dikkat çekmektedir. Yaş grupları arasındaki anlamlılık değerinin ,05 değerinden küçük ($p= ,031$) olduğu görülmektedir. Bu değer gruplar arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Aradaki anlamlı farklılık 18-21 yaş ile 30 yaş ve üzeri grupları ve 22-25 yaş ile 30 yaş ve üzeri gruplarında görülmüştür.

En düşük narsisizm ortalamasının, 30 yaş ve üstü yaş grubunda olmasına sebep olarak, bireylerin bireysel ve sosyal anlamdaki olgunluk seviyeleri ile ilişkili olabileceği söylenebilir.

Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeylerinin Aile Gelir Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular ve Yorum

Üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'nden almış oldukları puanların, bireylerin aile gelir düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8

Üniversite Öğrencilerinin Aile Gelir Düzeylerine Göre Narsisizm Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Gelir Düzeyi(TL)	n	$\bar{x}$	Ss	F	p	Tukey
(1)2.000 TL ve altı	42	21,38	3,28			
(2)2.001-4.000 TL	220	22,05	3,14			
(3)4.001-6.000 TL	159	22,22	3,31	2,868	,023*	1-5
(4)6.001-10.000 TL	67	22,77	3,49			
(5)10.001 TL ve üstü	23	23,91	3,44			

*p<,05

Tablo 8 incelendiğinde en düşük narsisizm düzeyinin 2.000 TL ve altı gelir düzeyi grubunda olduğu görülürken en yüksek narsisizm düzeyinin 10.000 TL ve üstü gelir düzeyinde olduğu ortaya çıkmıştır. Gruplar arasındaki puan farkının anlamlılık değerinin ,05 değerinden küçük ($p = ,023$) olduğu görülmektedir. Bu değer, gruplar arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Aradaki anlamlı farklılığın Tukey testi sonucu 2.000 TL ve altı ile 10.001 TL ve üstü grupları arasında olduğu ortaya çıkmaktadır.

Narsisizm düzeyinin 2.000 TL ve altı ile 10.001 TL ve üstü gelir düzeyi grupları arasında anlamlı olarak farklılık göstermesinin sonucunda, bireylerde hem ekonomik düzeyin hem de toplumsal statünün artmasının, narsistik kişilik bozukluğuna sebep olabileceği söylenebilir.

Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeylerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular ve Yorum

Üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'nden almış oldukları puanların, bireylerin anne eğitim durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9

Üniversite Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeylerine Göre Narsisizm Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	Ss	F	p	Tukey
(1)Okuryazar değil	19	22,42	3,27			
(2)İlköğretim	266	21,71	3,20			
(3)Lise	139	22,76	3,17	3,47	,008**	2-3
(4)Önlisans	18	23,05	2,85			
(5)Lisans	69	22,84	3,72			

**p<,01

Üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeylerinin anne eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren bu tablo incelendiğinde gruplar arasındaki anlamlılık değerinin ,01 değerinden küçük ($p= ,008$) olduğu görülmektedir. Bu değer gruplar arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Aradaki anlamlı farklılığın, Tukey testi sonucunda ilköğretim ve lise grupları arasında olduğu ortaya çıkmaktadır. Eğitimini ergenlik dönemini kapsayan liseden sonra sürdürmeyen annelerin, eğitim düzeyi ilköğretim olan annelere kıyasla daha yüksek ortalamaya sahip olması, annelerin ergenlik döneminde yoğun duygular yaşadıklarını ve yetişkinlik döneminde bu durumla tam olarak başa çıkamadıklarını gösterebilir. Bu durumda annelerin duygusal yaralanmalarının çocukların kişilik özelliklerini etkilediği söylenebilir.

Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Düzeylerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular ve Yorum

Üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'nden almış oldukları puanların, bireylerin baba eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10

Üniversite Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeylerine Göre Narsisizm Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	Ss	F	p	Tukey
(1)İlköğretim	184	21,60	3,22			
(2)Lise	165	22,73	3,17			
(3)Önlisans	33	22,15	2,95	2,854	,023*	2-3
(4)Lisans	113	22,47	3,52			
(5)Lisansüstü	14	22,50	3,69			

*p<,05

Üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeylerinin baba eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren bu tablo incelendiğinde en düşük narsisizm düzeyinin, baba eğitim durumunun ilköğretim düzeyi olduğu grupta olduğu görülürken en yüksek narsisizm düzeyinin ise lise düzeyinde olduğu görülmektedir. Gruplar arasındaki anlamlılık değerinin ,05 değerinden küçük ($p= ,023$) olduğu görülmektedir. Bu değer gruplar arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Aradaki anlamlı farklılığın Tukey testi sonucu lise ve önlisans grupları arasında olduğu ortaya çıkmaktadır.

Lise eğitiminden sonra üniversite eğitimine devam etmeyen bireylerde yarım kalmışlık hissi gelişebilmektedir. Babaların bu yarım kalmışlık hissi ile çocuk yetiştirdiği düşünüldüğünde, bu bireylerin çocuklarına sergiledikleri tutum ve davranışların, çocukların narsistik kişilik özellikleri üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeylerine Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmada üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'ne ait "otorite", "kendine yeterlilik", "üstünlük", "teşhircilik", "sömürücülük" ve "hak iddia etme" alt boyut düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için uygulanmış olan t Testi sonuçları Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11

Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Testi Sonucu

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	Ss	t	p
Otorite	Kadın	286	2,93	,79	,850	,396
	Erkek	225	2,99	,84		
Kendine	Kadın	286	4,04	,93	2,20	,028*
Yeterlik	Erkek	225	4,22	,94		
Üstünlük	Kadın	286	4,01	1,01	4,54	,000***
	Erkek	225	4,41	1,00		
Teşhircilik	Kadın	286	4,05	1,03	1,60	,110
	Erkek	225	4,21	1,15		
Sömürücülük	Kadın	286	4,25	,94	3,13	,002**
	Erkek	225	4,52	,98		
Hak İddia	Kadın	286	2,47	,64	,694	,448
Etme	Erkek	225	2,43	,65		

*p<,05, **p<,01, ***p<,001

Uygulanan Bağımsız Örneklem t Testi sonucunda kadın ve erkek öğrencilerin kendine yeterlik, üstünlük ve somürücülük puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır (p<,05). Elde edilen bulgulara göre erkek öğrencilerin kendine yeterlik, üstünlük ve somürücülük puanları kadın öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksektir.

Narsisizmin alt boyutlarından, kendine yeterlik, üstünlük ve somürücülük puanlarının erkek öğrencilerde kadın öğrencilerden yüksek olmasının sebebi, geleneksel aile yapısı ve ahlaki kurallar çerçevesinde kadınların daha otoriter bir yapı içinde büyütülmesine karşılık, erkeklerin daha esnek kurallarla büyütülmesinin olduğu söylenebilir.

Yaşa Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeylerine Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmada, üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'ne ait "otorite", "kendine yeterlilik", "üstünlük", "teşhircilik", "sömürücülük" ve "hak iddia etme" alt boyut düzeylerinin yaşa göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yaş grupları farklı üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'nin alt boyutlarından aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12

Yaşa Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizmi Alt Boyut Düzeyleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

	Yaş	n	$\bar{x}$	Ss	F	p	Tukey
Otorite	(1)18-21 yaş	253	2,99	,78	5,00	,002*	1-3
	(2)22-25 yaş	197	3,03	,83			1-4
	(3)26-29 yaş	38	2,63	,78			2-3
	(4)30 yaş ve üstü	23	2,52	,84			2-4
Kendine Yeterlik	(1)18-21 yaş	253	4,10	,95	,800	,494	-
	(2)22-25 yaş	197	4,17	,95			
	(3)26-29 yaş	38	4,10	,98			
	(4)30 yaş ve üstü	23	3,86	,68			
Üstünlük	(1)18-21 yaş	253	4,20	1,01	,725	,537	-
	(2)22-25 yaş	197	4,16	1,01			
	(3)26-29 yaş	38	4,34	1,14			
	(4)30 yaş ve üstü	23	3,95	1,02			
Teşhircilik	(1)18-21 yaş	253	4,16	1,09	,870	,456	-
	(2)22-25 yaş	197	4,14	1,10			
	(3)26-29 yaş	38	3,94	1,05			
	(4)30 yaş ve üstü	23	3,86	1,05			
Sömürücülük	(1)18-21 yaş	253	4,37	,98	1,52	,208	-
	(2)22-25 yaş	197	4,41	,93			
	(3)26-29 yaş	38	4,36	1,14			
	(4)30 yaş ve üstü	23	3,05	,70			
Hak İddia Etme	(1)18-21 yaş	253	2,50	,64	2,25	,081	-
	(2)22-25 yaş	197	2,44	,66			
	(3)26-29 yaş	38	2,31	,57			
	(4)30 yaş ve üstü	23	2,21	,51			

*p<,01

Tablo incelendiğinde uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre çalışmaya katılan öğrencilerin otorite alt boyutunda yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir ($p<,05$). Buna göre 18-21 yaş grubundaki öğrencilerin otorite alt boyutu ortalamaları 26-29 yaş ve 30 ve üzeri yaş grubundaki

öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir. 22-25 yaş grubundaki öğrencilerin otorite alt boyutu ortalamaları, 26-29 yaş ve 30 ve üzeri yaş grubundaki öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Narsisizmin otorite alt boyutu ortalamalarının, bireylerin yaşı arttıkça düştüğü görülmektedir. Bu durum, bireylerin olgunlaştıkça otorite kurma ihtiyacından uzaklaştığı şeklinde değerlendirilebilir.

Ailenin Gelir Düzeylerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeylerine Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmada, üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'nin alt boyutları olan “otorite”, “kendine yeterlilik”, “üstünlük”, “teşhircilik”, “sömürücülük” ve “hak iddia etme” düzeylerinin aile gelir düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren bulgular Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13

Ailenin Gelir Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

	Gelir Düzeyi (TL)	n	$\bar{x}$	Ss	F	p	Tukey
Otorite	(1) 2.000 TL ve altı	42	2,66	,87	3,26	,012*	1-5
	(2) 2.001-4.000 TL	220	2,99	,81			
	(3) 4.001-6.000 TL	159	2,88	,77			
	(4) 6.001-10.000 TL	67	3,08	,81			
	(5) 10.001 TL ve üstü	23	3,30	,82			
Kendine Yeterlik	(1) 2.000 TL ve altı	42	4,07	,97	,362	,836	-
	(2) 2.001-4.000 TL	220	4,09	,89			
	(3) 4.001-6.000 TL	159	4,17	,96			
	(4) 6.001-10.000 TL	67	4,08	1,04			
	(5) 10.001 TL ve üstü	23	4,26	1,01			
Üstünlük	(1) 2.000 TL ve altı	42	3,83	,90	4,11	,003**	1-5 2-5 3-5
	(2) 2.001-4.000 TL	220	4,20	1,03			
	(3) 4.001-6.000 TL	159	4,11	1,01			
	(4) 6.001-10.000 TL	67	4,32	1,03			
	(5) 10.001 TL ve üstü	23	4,82	,93			
Teşhircilik	(1) 2.000 TL ve altı	42	4,09	1,12	1,21	,303	
	(2) 2.001-4.000 TL	220	4,05	1,02			
	(3) 4.001-6.000 TL	159	4,10	1,07			
	(4) 6.001-10.000 TL	67	4,31	1,22			
	(5) 10.001 TL ve üstü	23	4,13	1,30			
Sömürücülük	(1) 2.000 TL ve altı	42	4,16	,82	2,91	,021*	1-5 2-5
	(2) 2.001-4.000 TL	220	4,27	,97			
	(3) 4.001-6.000 TL	159	4,43	,99			
	(4) 6.001-10.000 TL	67	4,47	,91			
	(5) 10.001 TL ve üstü	23	4,86	,96			
Hak İddia Etme	(1) 2.000 TL ve altı	42	2,54	,77	1,33	,255	-
	(2) 2.001-4.000 TL	220	2,42	,61			
	(3) 4.001-6.000 TL	159	2,50	,63			
	(4) 6.001-10.000 TL	67	2,47	,70			
	(5) 10.001 TL ve üstü	23	2,21	,51			

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

Elde edilen bulgulara göre üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'nin alt boyutları olan otorite, üstünlük ve sömürücülük düzeylerinin aile gelir düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Otorite alt boyutunda 2.000 TL ve altı ile 10.001 TL ve üstü gelir düzeyleri arasında; üstünlük alt boyutunda 10.001 TL ve üstü gelir düzeyi ile 2.000 TL ve altı, 2.001-4.000 TL ve 4.001-6.000 TL arasında anlamlı olarak farklılık görülmüştür. Bununla beraber sömürücülük alt boyutunda 10.001 TL ve üstü gelir düzeyi ile

2.000 TL ve altı ve 2.001-4.000 TL gelir düzeyi grubunda anlamlı olarak farklılık ortaya çıkmıştır.

Bireylerin aile gelir düzeyi arttıkça, narsisizmin alt boyutlarından otorite, üstünlük ve sömürücülük gibi kişilik özelliklerini daha fazla sergiledikleri söylenebilir.

Anne Eğitim Düzeylerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeylerine Ait Bulgular ve Yorumu

Üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'nin alt boyutları olan “otorite”, “kendine yeterlilik”, “üstünlük”, “teşhircilik”, “sömürücülük” ve “hak iddia etme” düzeylerinin anne eğitim göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren bulgular Tablo 14’te gösterilmiştir

Tablo 14

Anne Eğitim Düzeylerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

	Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	Ss	F	p	Tukey
Otorite	(1)Okuryazar Değil	19	3,05	,77	2,59	,036*	2-3 2-4
	(2)İlköğretim	266	2,85	,83			
	(3)Lise	139	3,07	,77			
	(4)Önlisans	18	3,27	,66			
	(5)Lisans	69	3,02	,82			
Kendine Yeterlik	(1)Okuryazar Değil	19	4,26	1,04	,75	,559	-
	(2)İlköğretim	266	4,06	,92			
	(3)Lise	139	4,15	,98			
	(4)Önlisans	18	4,16	,92			
	(5)Lisans	69	4,24	,91			
Üstünlük	(1)Okuryazar Değil	19	4,15	,89	2,39	,049*	2-3 2-5
	(2)İlköğretim	266	4,06	1,00			
	(3)Lise	139	4,33	1,06			
	(4)Önlisans	18	4,38	,97			
	(5)Lisans	69	4,34	1,04			
Teşhircilik	(1)Okuryazar Değil	19	4,21	1,13	2,03	,088	-
	(2)İlköğretim	266	4,00	1,05			
	(3)Lise	139	4,31	1,09			
	(4)Önlisans	18	4,00	,97			
	(5)Lisans	69	4,20	1,19			
Sömürücülük	(1)Okuryazar Değil	19	4,31	,94	1,62	,167	-
	(2)İlköğretim	266	4,28	,94			
	(3)Lise	139	4,41	,99			
	(4)Önlisans	18	4,72	,66			
	(5)Lisans	69	4,52	1,05			
Hak İddia Etme	(1)Okuryazar Değil	19	2,42	,60	,10	,982	-
	(2)İlköğretim	266	2,44	,63			
	(3)Lise	139	2,46	,64			
	(4)Önlisans	18	2,50	,61			
	(5)Lisans	69	2,49	,71			

* $p < ,05$

Tablo 14 incelendiğinde Narsistik Kişilik Envanteri alt boyutlarından otorite ve üstünlük alt boyutlarının anne eğitim düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Otorite alt boyutunda anne eğitim düzeyi ilköğretim ile lise düzeyleri ve ilköğretim ile önlisans düzeyleri arasında anlamlı fark görülmüştür. Üstünlük alt boyutunda ise ilköğretim ile lise ve ilköğretim ile lisans eğitim düzeylerinde anlamlı olarak farklılık ortaya çıkmıştır. Bulgulardan hareketle, anne eğitim düzeyi arttıkça bireylerin kendi üstün görme eğilimlerinin arttığı söylenebilir.

Baba Eğitim Düzeylerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeylerine Ait Bulgular ve Yorumu

Üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'nin alt boyutlarının baba eğitim göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren bulgular Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15

Baba Eğitim Düzeylerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Narsisizm Alt Boyut Düzeyleri Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

	Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	Ss	F	p	Tukey
Otorite	(1)İlköğretim	184	2,84	,81	1,69	,150	-
	(2)Lise	165	3,05	,82			
	(3)Önlisans	33	3,03	,76			
	(4)Lisans	113	3,00	,79			
	(5)Lisansüstü	14	2,85	1,02			
Kendine Yeterlik	(1)İlköğretim	184	4,05	,90	2,25	,062	-
	(2)Lise	165	4,23	,97			
	(3)Önlisans	33	3,84	,79			
	(4)Lisans	113	4,09	,97			
	(5)Lisansüstü	14	4,57	1,01			
Üstünlük	(1)İlköğretim	184	4,01	,95	2,39	,049*	1-4
	(2)Lise	165	4,26	1,02			
	(3)Önlisans	33	4,24	1,00			
	(4)Lisans	113	4,35	1,10			
	(5)Lisansüstü	14	4,28	1,13			
Teşhircilik	(1)İlköğretim	184	4,00	1,03	1,66	,158	-
	(2)Lise	165	4,27	1,08			
	(3)Önlisans	33	4,15	1,09			
	(4)Lisans	113	4,13	1,11			
	(5)Lisansüstü	14	3,78	1,47			
Sömürücülük	(1)İlköğretim	184	4,26	,94	1,02	,392	-
	(2)Lise	165	4,46	1,00			
	(3)Önlisans	33	4,33	,81			
	(4)Lisans	113	4,38	,97			
	(5)Lisansüstü	14	4,50	1,09			
Hak İddia Etme	(1)İlköğretim	184	2,41	,64	,49	,743	-
	(2)Lise	165	2,44	,62			
	(3)Önlisans	33	2,54	,66			
	(4)Lisans	113	2,50	,66			
	(5)Lisansüstü	14	2,50	,65			

* $p < ,05$

Bulgular incelendiğinde baba eğitim durumuna göre yalnızca “üstünlük” alt boyutunda anlamlı farklılık görülmektedir. “Üstünlük” alt boyutunda ilköğretim ile lisans düzeyleri arasında, lisans düzeyinin lehine anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır. Baba eğitim durumlarına

göre eğitim durumu arttıkça narsisizm alt boyutlarından üstünlük özelliğininde arttığı görülmektedir. Bu sonuç aile gelir düzeyinde elde edilen bulgularla benzer şekilde, toplumsal statü ile ilişkilendirilebilir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyleri ile ahlaki kayıtsızlık ve saldırganlık düzeylerinin ilişkisine, bireylerin narsisizm düzeylerinin yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzeyleri ve anne-baba eğitim durumları gibi değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin sonuçlara yer verilmiştir. Ayrıca elde edilen sonuçlar ışığında sonraki araştırmacılara konuyla alakalı olarak çeşitli öneriler de sunulmuştur.

Üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri, Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği ve Saldırganlık Ölçeği puanlarının birbirleriyle ilişkisinin analizi sonucunda narsisizm ile ahlaki kayıtsızlık arasında düşük düzeyde, pozitif yönlü anlamlı ilişki ortaya çıkarken; narsisizm ile saldırganlık ve ahlaki kayıtsızlık ile saldırganlık arasında orta düzeyde, pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Barry, Chaplin ve Geafeman (2006)'ın üniversite öğrencilerine yönelik yapmış oldukları çalışmada reddedilmeyle, olumsuz ve tehdit edici durumlarla karşılaşan narsisizm düzeyi yüksek bireylerin, saldırganlık düzeylerinin de arttığı görülmüştür. Bu çalışma sonucu yapılan araştırmada elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

Narsisizm alt boyutları ile ahlaki kayıtsızlık alt boyutları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapılan analizler sonucunda;

Narsistik Kişilik Envanteri'nin alt boyutu olan otorite ile Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği'nin meşrulaştırma, olumsuz davranışı olumlu etiketleme ve insan dışılaştırma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönlü düşük düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Narsistik Kişilik Envanteri'nin alt boyutu olan kendine yeterlik ile Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği'nin meşrulaştırma, olumsuz davranışı olumlu etiketleme, olumsuz davranışı kıyaslama, insan dışılaştırma ve suçu mağdura yükleme alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönlü düşük düzeyde ilişki ortaya çıkmıştır.

Narsistik Kişilik Envanteri'nin üstünlük alt boyutu ile Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği'nin meşrulaştırma, olumsuz davranışı olumlu etiketleme, olumsuz davranışı kıyaslama, sonuçları çarpıtma, insan dışılaştırma ve suçu mağdura yükleme alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönlü düşük düzeyde ilişki görülmüştür.

Bir diğer Narsistik Kişilik Envanteri alt boyutu olan teşhircilik ile Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği'nin meşrulaştırma, olumsuz davranışı olumlu etiketleme, olumsuz davranışı kıyaslama, sonuçları çarpıtma, insan dışılaştırma ve suçu mağdura yükleme arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı doğrusal ilişki olduğu sonucu görülmüştür.

Sömürücülük alt boyutu ile Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği meşrulaştırma, olumsuz davranışı olumlu etiketleme, olumsuz davranışı kıyaslama, sonuçları çarpıtma, insan dışılaştırma ve suçu mağdura yükleme alt boyutları arasında pozitif yönlü, anlamlı ve düşük düzeyde doğrusal ilişki olduğu; son olarak ise hak iddia etme alt boyutu ile Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği'nin olumsuz davranışı olumlu etiketleme ve insan dışılaştırma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır.

Narsistik kişilik alt boyutları ile Saldırganlık Envanteri alt boyutları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapılan analizler sonucunda;

Otorite ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında; Kendine yeterlik ile fiziksel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında; Üstünlük ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında; Teşhircilik ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında; Sömürücülük ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında; Hak iddia etme ile fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık düzeyleri arasında, pozitif yönlü, düşük düzeyde, anlamlı ilişkiler ortaya çıkmıştır. Aydın ve Akgün (2014)'ün saldırganlık, öfke ve narsisizm ilişkisi konusunda yapmış olduğu araştırmada, saldırganlık ile narsisizmin sömürücülük alt boyutunda bu çalışmada olduğu gibi pozitif yönde ilişki ortaya çıkarken, üstünlük alt boyutunda bu araştırmanın aksine üstünlük alt boyutu ile negatif yönde ilişki bulunmuştur.

Ahlaki kayıtsızlık ile saldırganlık alt boyutları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapılan analizler sonucunda;

Meşrulaştırma ile fiziksel saldırganlık, “sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Olumsuz davranışı olumlu etiketleme ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır. Aydın ve Akgün (2014)’ün araştırmasında, saldırgan davranma konusunda sonucunun olumlu olacağını düşünme ve iyi hissetme ile saldırganlık arasında ilişki bulunmuştur. Bu sonuç ahlaki kayıtsızlık alt boyutu olumsuz davranışı olumlu etiketleme ile saldırganlık arasında ortaya çıkan ilişki ile benzerlik göstermektedir.

Olumsuz davranışı kıyaslama ile fiziksel saldırganlık, özel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Sorumluluğu yayma ile sözel saldırganlık ve dürtüsel saldırganlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Sorumluluğu üstlenmeme ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır. Yapılan çeşitli çalışmalarda fiziksel saldırganlık ile hayvanlara yapılan şiddet (Mcphedran, 2009), siber zorbalık (Rey ve ark, 2016), cinsel saldırganlık (Geer, Estupian ve Manguno-Mire, 2000) konularında yüksek saldırganlık düzeyine karşın düşük düzeyde empati arasında ilişki bulunmuştur (Yalçın, Şenyurt, Gültepe, ve Coşkun, 2016). Ahlaki Uzaklaşma Ölçeğinin sorumluluğu üstlenmeme altboyutu, empati ile ilişkilendirilebilir. Birey davranışlarının sonuçlarıyla yüzleşmekten kaçınıyorsa, hatalarının çevresindeki insanları nasıl etkilendiğini düşünmeyebilir bu durumda yapılan bu çalışmalarla araştırma bulgusu arasında bağlantı kurulabilir.

Sonuçları çarpıtma ile fiziksel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde doğrusal bir ilişki bulunurken; sözel saldırganlık ve dürtüsel saldırganlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü düşük düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

İnsan dışılaştırma ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde doğrusal ilişkiler bulunmaktadır.

Suçu mağdura yükleme ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde doğrusal ilişkiler bulunurken; dürtüsel saldırganlık düzeyi ile düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Kauten ve Barry (2014)'nin yapmış oldukları çalışmada narsisizm ve saldırganlık arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır. Kauten ve Barry (2014)'nin çalışma grubundan farklı olarak, Tosun (2016)'un ortaokul öğrencilerine yönelik gerçekleştirdiği çalışmasında, narsisizm ve saldırganlık arasında, pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara bakılarak, farklı yaş gruplarında gerçekleştirilen çalışmaların araştırma sonuçları ile benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Yapılan literatür taramasında ahlaki kayıtsızlık ile narsisizm arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara ulaşılamamaktadır. Bunun yanı sıra ahlaki kayıtsızlık kavramı araştırıldığında doğrudan saldırganlık ile ilişkisi üzerine yapılan bir araştırmaya ulaşılamamıştır ancak Köklü (2019)'nün lise öğrencileri ile yapmış olduğu ahlaki kayıtsızlık ile riskli davranışlar ve empatik eğilimler arasındaki ilişkiye yönelik çalışma, bu araştırma sonuçları ile ilişkilendirilebilir niteliktedir. Köklü (2019)'nün yapmış olduğu çalışmada ahlaki kayıtsızlık ile riskli davranışlar ve empati yeteneği arasında anlamlı ilişkiler ortaya çıkmıştır. Riskli davranışların, saldırganlığı da kapsar nitelikte bir kavram olduğu varsayılarak değerlendirme yapılabilir. Bu noktada Köklü (2019)'nün ulaştığı çalışma ile bu araştırma sonuçları arasında benzerlik olduğu söylenebilir.

Üniversite öğrencilerinde narsisizm toplam puanının ise yaş, cinsiyet, anne-baba eğitim durumu ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı sonucu ortaya çıkmıştır. Narsisizm ile cinsiyet arasındaki ilişkinin Aslan, Mert ve Yıldız (2018), Uçar ve Konal (2018) ve Gönülalan (2019)'ın yaptıkları araştırmalarda benzer şekilde anlamlı olarak farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Ancak Aslan, Mert ve Yıldız (2018), narsisizm düzeyinin kadınlarda daha yüksek olduğu sonucuna ulaşırken bu çalışmada narsisizm düzeyi erkeklerde daha yüksek çıkmıştır. Narsisizmin farklı yaş gruplarına yapıldığı çalışmalar incelendiğinde ise Gönülalan (2019)'ın yapmış olduğu ve ortaokul

öğrencilerine uyguladığı, özyeterlilik düzeyleri ve narsisizm arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada narsisizm ile yaş arasında araştırma bulgularının aksine, anlamlı olarak farklılık olmadığı görülmüştür. Araştırma bulgularının yaş değişkenine göre farklı sonuçlar göstermesi uygulanan yaş gruplarının farklı olmasıyla ilişkilendirilebilir. Narsisizm konusunda yapılan diğer araştırmalarda (Barry, Chaplin ve Grafeman (2006); Kauten ve Barry (2014); Koşan (2015); Tosun (2016); Danacı (2017); Aslan, Mert ve Yıldız (2018), narsisizm ile uygulama yapılan yaş grupları arasındaki ilişkinin değerlendirilmediği görülmüştür. Narsisizm ile aile gelir düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde, bu araştırma sonuçlarıyla benzer şekilde Koşan (2015)'ın yapmış olduğu çalışmada da bireylerin narsisizm düzeylerinin aile gelir düzeyine göre farklılaştığı görülmektedir. Narsisizm ile anne ve baba eğitim düzeyleri arasındaki ilişki açısından ilgili araştırmalara bakıldığında, Gönülalan (2019)'ın yapmış olduğu çalışma sonucuna göre bu çalışmanın aksine anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Tosun (2016)'un çalışmasına göre ise narsisizm düzeyinin yalnızca baba eğitim durumuna göre farklılaştığı görülmektedir.

Narsistik kişilik alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında erkeklerin lehine kendine yeterlik, üstünlük ve sömürücülük boyutlarında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Narsistik kişilik alt boyutlarının yaş değişkenine göre otorite alt boyutunda farklılaştığı görülürken diğer alt boyutlarda yaşa göre anlamlı farklılık ortaya çıkmamıştır. Elde edilen bulgulara göre üniversite öğrencilerinin Narsistik Kişilik Envanteri'nin alt boyutları olan otorite, üstünlük ve sömürücülük düzeylerinin aile gelir düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Koşan (2015)'ın Narsistik Kişilik Envanteri kullanarak narsisizm ve aile gelir düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada da aynı sonuçlara ulaşılmıştır. Koşan (2015)'ın elde ettiği sonuçlara göre, bireylerin aile gelir düzeyleri ile narsisizmin otorite, üstünlük ve sömürücülük alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır. Otorite alt boyutunda 2.000 TL ve altı ile 10.001 TL ve üstü gelir düzeyleri arasında; üstünlük alt boyutunda 10.001 ve üstü gelir düzeyi ile 2.000 TL ve altı, 2.001 – 4.000 TL ve 4.001 – 6.000 TL arasında anlamlı olarak farklılık görülmüştür. Bununla beraber sömürücülük alt boyutunda 10.001 TL ve üstü gelir düzeyi ile 2.000 TL ve altı ve 2.001 – 4.000 TL gelir düzeyi grubunda anlamlı olarak farklılık ortaya çıkmıştır. Narsistik Kişilik Envanteri alt boyutlarından otorite ve üstünlük alt boyutlarının anne eğitim düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Otorite alt boyutunda anne eğitim düzeyi ilköğretim ile lise düzeyleri ve ilköğretim ile önlisans düzeyleri arasında

anlamli fark g r lm      .          alt boyutunda ise ilköğretim ile lise ve ilköğretim ile lisans eğitim düzeylerinde anlamli olarak farklılık ortaya   km    . Bulgular incelendiğinde baba eğitim durumuna göre yalnızca          alt boyutunda anlamli farklılaşma görülmektedir.          alt boyutunda ilköğretim ile lisans düzeyleri arasında, lisans düzeyinin lehine anlamli farklılık ortaya   km    .

Bu araştırma sonucunda narsisizm, ahlaki kayıtsızlık ve saldırganlık puanları ve puanlar   zerinden yapılan karşılıklı değerlendirmeler, literatürde benzer çalışmalarla ili kilendirilmi tir. Ayrıca narsisizm düzeylerinin, cinsiyet, yaş, aile gelir düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyleri ile ilişkisi, literatürde bulunan benzer çalışmalarla kar ıla tırılarak incelenmiştir.

  neriler

1. Araştırma sonucunda bireylerin narsisizm alt boyutlarından kendine yeterlik,          ve s m r       düzeylerinin cinsiyete göre anlamli olarak farklıla tı ı ortaya   km    . Erkeklerin kendine yeterlik,          ve s m r       puanlarının kadın öğrencilerden anlamli olarak daha yüksek olduğu g r lm    . Elde edilen sonuçlar, toplumda bulunan cinsiyet rolleri kalıp yargılarından dolayı bu şekilde   km    olabilir. Bu konuda üniversitelerde cinsiyet algısı ve toplumsal cinsiyet rolleri kalıp yargıları ile ilgili farkındalık kazandırmaya yönelik seminerler hazırlanabilir.
2. Araştırma sonucunda aile gelir düzeyleri ile narsisizm düzeyleri arasında anlamli farklılık olduğu ortaya   km    . Bulgu incelendiğinde aile gelir düzeyleri arttıkça ve narsisizm düzeylerinin de arttığı görülmektedir. Yapılacak benzer çalışmalarda,  niversite eğitimi sürecinde ailesinden ekonomik destek alan bireyler ile ekonomik gelir sağlamak için çalışan bireylerin narsisizm düzeyleri arasındaki farklılığa bakılabilir.
3. Araştırma sonucunda, narsisizmin cinsiyet, yaş, aile gelir düzeyi, anne ve baba eğitim durumları ile doğrudan ilişkili olduğu ortaya   km    . Bu durum narsisizmin, insan yaşamının bir parçası olduğunu göstermektedir. Her insanda normal boyutta bulunan narsisizm, patolojik boyuta d n       zaman, bir kişilik bozukluğu olarak görülmektedir. Bu durumu önlemek için araştırma sonucundan yola çıkarak patolojik

narsisizme ortam hazırlayan durumlara yönelik tespitler yapılarak rehabilitasyon ve rehberlik programları geliştirilebilir.

4. Literatürde, ahlaki kayıtsızlık ile narsisizm arasındaki ilişkiye yönelik yapılan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırma sonucunda narsisizm ve ahlaki kayıtsızlık arasında anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır. Bu konuda çeşitli yaş, eğitim ve ekonomik düzeye sahip örneklem grupları ile çalışmalar yapılabilir.
5. Araştırma bulgularından, üniversite öğrencilerinde narsisizm, ahlaki kayıtsızlık ve saldırganlık konusunda teşhircilik, meşrulaştırma, fiziksel saldırganlık gibi birçok olumsuz etmen ortaya çıkmıştır. Bu olumsuz etmenleri ortadan kaldırmak için üniversitelerde olumlu duygular ve davranışların pekiştirilmesine yönelik öğrenci toplulukları oluşturulabilir, sosyal etkinlikler düzenlenebilir.
6. Daha geniş çapta bir çalışma grubuna ulaşarak üniversiteler bazında kıyasa yönelik bir çalışma yapılabilir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi daha ayrıntılı şekilde ortaya koyabilmek için çalışma grubu, çeşitlendirilebilir, devlet ve vakıf üniversiteleri gibi farklı profillere sahip üniversitelerden oluşturulabilir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, A. (2017). Üniversite öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri ile genel özyeterlik düzeyleri arasındaki ilişki. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 5(1), 1-17.
- Adugit, Y. (2013). Görelî mekanlarda ahlaki kayıtsızlık. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 1-24.
- Akthar, S. (1989). Narcissistic personality disorder. Descriptive features and differential diagnosis. *Psychiatric Clinics North America*, 12(3), 505-529.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). *Ruhsal bozuklukların tanımsal ve sayımsal elkitabı (DSM-V)* (E. Köroğlu, Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Aslan, M., Mert, H. Ş., & Yıldız, M. (2018). *Narsistik kişilik envanteri ile affedicilik arasındaki ilişkinin incelenmesi*. 2. Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Atay S. (2009). Narsist kişilik envanterinin Türkçeye standardizasyonu. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11, 181-196.
- Atay, S. (2010). *Çalışan narsist*. İstanbul: Namar.
- Aydın, A., Akgün, S. (2014). Ergenlikte reaktif-proaktif saldırganlık, öfke ve narsisizm ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73), 44-56.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review (Special Issue on Evil and Violence)*, 3, 193-209.

- Barry, C. T., Chaplin, W. F. & Grafeman, S. J. (2006). Aggression following performance feedback: The influences of narcissism, feedback valence and comparative standard. *Personality and Individual Differences*, 41(1), 177-187. <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2006.01.008>
- Bauman, Z. (1998). *Postmodrn etik* (A. Türker, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Berkowitz, L. (1987). Frustration, appraisals, and aversively stimulated aggression. *Aggressive Behavior*, 14, 3-11.
- Bogart, L. M., Benotsch, E. G. & Pavlovic, J. D. (2004). Feeling superior but threatened: the relation of narcissism to social comparasion. *Basic and Applied Social Psychology* 26(1), 35-44.
- Bolelli, M. (2018). Narsistik kişilik özelliklerinin işe bağlılığa etkileri: örnek bir araştırma. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(3), 185-199.
- Bozkuş, O. & Araz, A. (2015). Narsisizm ve evlilik uyumu ilişkisinde reddedilme duyarlılığı ve olumlu yanılsamaların aracı rolü. *Nesne Psikoloji Dergisi*. 3(6), 29-54.
- Buss, I. O. (1961). Some observations on food habits and behavior of the african elephant. *The Journal of Wildlife Management*, 25(2), 131-148.
- Cihangiroğlu, N., Teke, A., Uzuntarla, Y. & Uğrak, U. (2014). Narsistik kişilik özellikleri kurumsal bağlılığı etkiler mi?. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(15), 173-185.
- Çelik, H., & Otrar, M. (2009). Saldırganlık envanterinin türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 101-120.
- Çelik, M. (2019). *Üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyleri ile kendini sabotaj etme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Çetin, A. (2016). Ahlak ve kültür üzerine bir değerlendirme. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6
- Çetinkaya, H. (1991). *Video oyunlarının çocuklarda saldırganlığa etkisi*. Yüksek Lisan Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Danacı, M. Ö. (2017). Üniversite öğrencilerinin çocukluk narsisizmi ile çocukluk dönemi mutluluk ve huzur anıları arasındaki ilişki. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (12), 13-25.
- Dodge, K. A., & Coie, J. D. (1987). Social information-processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups. Special issue: Integrating personality and social psychology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53,1146-1158. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.53.6.1146>
- Doğaner, İ. (1996). Narsistik kişilik bozukluğu. *Ege Psikiyatri*, 1(3).
- Efiliti, E. (2006). *Orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık, denetim odağı ve kişilik özelliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Erbaş, E., & Şahin Perçin, N. (2017). Ahlaki çözülme (moral disengagement) ölçeği Türkçe geçerlemesi ve kişi çevre uyumu ilişkisi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 177-190.
- Freud, S. (2007). *The psychology of love* (S. Whiteside, Çev.). Penguin Classics.
- Freud, S. (2015). *Narsisizm üzerine ve Scherber vakası* (B. Banu & S. M. Tura, Çev.). İstanbul: Metis.
- Geçtan, E. (2015). *Psikodinamik psikiyatri ve normaldışı davranışlar*. İstanbul: Metis.
- Geer, J.H., Estupinan, L.A. & Manguno-Mire, G.M. (2000). Empathy, social skills, and other relevant cognitive processes in rapists and child molesters. *Aggression and Violent Behavior*, 5, 99-126.
- Gönülalan, G. D. (2019). *Ortaokul öğrencilerinde öz-yeterlik ve narsisizm*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- İlkay, E. (2002). *Cerrahpaşa psikiyatri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Karaaziz, M. & Erdem Atak İ. (2013). Narsisizm ve narsisizmle ilgili araştırmalar üzerine bir gözden geçirme. *Nesne Dergisi*, 1(2), 44-59.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.

- Kauten, R. & Barry, C. T. (2014). Do you think I'm as kind as I do? The relation of adolescent narcissism with self- and peer-perceptions of prosocial and aggressive behavior. *Personality and Individual Differences*, 61, 69-73.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2014.01.014>
- Keçe A. C. (2011). *Sevemez kimse beni benim sevdiğim kadar*. Ankara: Pusula.
- Kernberg, O. (1975). *Sınır durumlar ve patolojik narsisizm* (M. Atakay, Çev.). Metis.
- Kets de Vries, M. (2004). Organizations on the couch: a clinical perspective on organizational dynamics. *European Management Journal*, 22(2), 183-200.
- Kocakula, Ö. & Altunoğlu, A. E. (2017). Narsistik kişilik özelliklerinin karar süreçlerine etkisi. *İstanbul Journal of Social Sciences*, 18, 50-68.
- Koşan, Y. (2015). *Üniversite öğrencilerinin Facebook kullanımının narsisizm ve saldırganlık düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Köklü, A. (2019). *Ergenlerde ahlaki uzaklaşma ile riskli davranışlar ve empati arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Marcus, R. F. & Kramer, C. (2001). Reactive and proactive aggression: attachment and social competence predictors. *The Journal of Genetic Psychology*, 162(3), 260-275. <https://doi.org/10.1080/00221320109597483>
- Masterson, J. F. (2006). *Narsistik ve borderline kişilik bozuklukları* (B. Açıl, Çev.). İstanbul: Litera.
- McPhedran, S. (2009). A review of the evidence for associations between empathy, violence, and animal cruelty. *Aggression and Violent Behavior*, 14, 1-4.
- Mihandoust, N. (1989). *Televizyonda yer alan şiddet programlarının çocuk ve gençlere etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nacakcı, B. (2018). Sosyal medyanın inşaa ettiği narsist kişilikler: instagram hesapları üzerine bir analiz (pilot çalışma). *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 255-268.

- Özmen, E. (2006). *Kendini tanıma rehberi*. İstanbul: Sistem.
- Raskin, R. & Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 890.
- Reidy, D. E., Zeichner, A., Foster, J. D. & Martine, M. A. (2008). Effects of narcissistic entitlement and exploitativeness on human physical aggression. *Personality and Individual Differences*, 44, 865-875.
- Rey, R.D., Lazuras, L., Casas, J.A., Barkoukis, V., Ortega-Ruiz, R. ve Tsorbatzoudis, H. (2016). Does empathy predict (cyber) bullying perpetration, and how do age, gender and nationality affect this relationship?. *Learning and Individual Differences*, 45, 275-281. doi:10.1016/j.lindif.2015.11.021.
- Rozenblatt, S. (2002). *In defence of self: The relationship of self-esteem and narcissism to aggressive behavior*. Doktora Tezi, Long Island University, New York.
- Svrakic D. M. (1985). Emotional features of narcissistic personality disorder. *American Journal of Psychiatry*, 142, 720-724.
- Şahin, E. S., & Korkut Owen, F. (2009). Psikolojik ihtiyaçları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(32), 64-74.
- Tosun, Z. B. (2016). *Ortaokul öğrencilerinde saldırganlık ve narsisizm düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Uçar, M.E. & Konal, B. (2018). Öğretmenler ile lise ve üniversite öğrencilerindeki narsisizm kişilik özellikleri benlik saygısı ve duygu gereksinimi arasındaki ilişkiler. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 94-136.
- Üzümcü, E. (2016). *Büyükleme ve kırılan narsistik kişilik özellikleri ile ilişkili faktörlerin şema terapi modeli çerçevesinde incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Walker, S. & Richardson, D.R. (1998). Aggression strategies among older adults: Delivered but not seen. *Aggression and Violent Behavior*, 3(3), 287-294.
- Yalçın, M. G., Şenyurt, A. Y., Gültepe, B., & Coşkun, H. (2016). Ahlaki uzaklaşma ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 309-332.
- Yalçın, M. G., Şenyurt, A. Y., Gültepe, B., & Coşkun, H. (2016). *Ahlaki uzaklaşma ve empatinin kadına yönelik erkek şiddetine dair tutumlara etkileri*. 1. Sosyal Psikoloji Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Başkent Üniversitesi, Ankara.

EKLER

EK.1 Kişisel Bilgi Formu

Değerli Öğrenci,

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyleri ile ahlaki kayıtsızlık ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bunun yanı sıra narsisizm düzeyleri de bazı değişkenlere göre incelenecektir. Verilecek cevaplar araştırma sonuçlarını etkileyeceğinden düşüncelerinizi samimi olarak belirtmeniz gerekmektedir. Anketten elde edilecek bilgiler araştırma amacı dışında kullanılmayacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederim.

1.Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek

2.Yaşınız :

3.Bölümünüz:.....

4.Sınıf düzeyiniz:.....

5.Okulunuz:

6.Kaç Kardeşiniz:.....

7.Kaçıncı çocuksunuz:.....

8.Aile gelir durumunuz

() 2.000 TL ve altı

() 2.001 TL – 4.000 TL arası

() 4.001 TL – 6.000 TL arası

() 6.001 TL – 10.000 TL arası

() 10.001 ve üstü

9.Annenizin eğitim düzeyi

() Okuma yazması yok

() İlköğretim

() Lise

() Önlisans(2 Yıllık)

() Lisans

() Lisansüstü

10.Babanızın eğitim düzeyi

() Okuma yazması yok

() İlköğretim

() Lise

() Önlisans(2 Yıllık)

() Lisans

() Lisansüstü

EK 2. Narsistik Kişilik Envanteri

Aşağıdaki her bir tutum çiftinden size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

1		İnsanlar bana iltifat ettiklerinde bazen utanırım.
		İyi biri olduğumu biliyorum, çünkü herkes böyle söyler.
2		Kalabalık içinde herkesten biri olmayı tercih ederim.
		İlgi merkezi olmayı severim.
3		Pek çok insandan ne daha iyi ne de daha kötüyüm.
		Özel biri olduğumu düşünüyorum.
4		İnsanlar üzerinde otorite kurmaktan hoşlanırım
		Emirlere uymaktan rahatsız olmam.
5		İnsanları kolayca manipüle ederim.
		İnsanları manipüle ettiğimi fark ettiğimde rahatsız olurum.
6		Layık olduğum saygıyı elde etme konusunda ısrarcıyım.
		Hak ettiğim saygıyı genellikle görürüm.
7		Gösterişten kaçınırım.
		Genellikle fırsatını bulduğumda şov yaparım.
8		Her zaman ne yaptığımı bilirim.
		Bazen yaptığım şeyden emin değilimdir.
9		Bazen iyi hikaye anlatırım.
		Herkes hikayelerimi dinlemekten hoşlanır.
10		İnsanlardan çok şey beklerim.
		Başkaları için bir şeyler yapmaktan hoşlanırım
11		İlgi merkezi olmaktan hoşlanırım.
		İlgi merkezi olmak beni rahatsız eder.
12		Otorite olmanın benim için pek bir anlamı yoktur.
		İnsanlar daima otoritemi kabul ediyor görünürler.
13		Önemli bir insan olacağım.
		Başarılı olmayı umuyorum.
14		İnsanlar söylediklerimin bazılarına inanır.
		İnsanları istediğim her şeye inandırabilirim.
15		Kendi kendime yeterim.
		Başkalarından öğrenebileceğim çok şey var.

16		Herkes gibi biriyim.
		Sıra dışı biriyim.

EK 3. Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği

0. Hiç Katılmıyorum.

1. Çok Az Katılıyorum.

2. Bazen Katılıyorum.

3. Genellikle Katılıyorum.

4. Tamamen Katılıyorum.

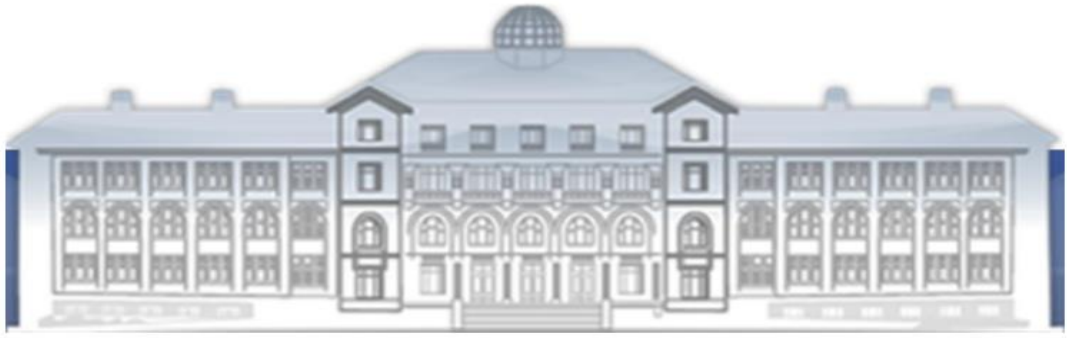
1	Arkadaşların için kavga etmenin bir sakıncası yoktur.	0	1	2	3	4
2	İtip-kakmak ve tokatlamak bir çeşit şakalaşmadır.	0	1	2	3	4
3	Eşyaya zarar vermek, birine dayak atmaya kıyasla çok da kötü değildir.	0	1	2	3	4
4	Bir grup, etrafa zarar verdiğinde o grubun verdiği zararlar nedeniyle sadece grubun bir üyesi suçlanmamalıdır.	0	1	2	3	4
5	Kötü koşullarda yaşayan kişiler, sergiledikleri saldırgan davranışları nedeniyle suçlanamazlar.	0	1	2	3	4
6	Kimseye zarar vermediğinden, küçük yalanlar söylemenin bir sakıncası yoktur	0	1	2	3	4
7	Bazı kişiler hayvan gibi muamale görmeyi hak eder.	0	1	2	3	4
8	Kişiler kavga ediyorsa bunun sebebi toplumdur.	0	1	2	3	4
9	Ailenize hakaret eden birini dövmenin bir sakıncası yoktur.	0	1	2	3	4
10	Kötü niyetli birilerine vurmak, onlara ders vermek demektir.	0	1	2	3	4
11	Çok miktarda para çalmayla kıyaslandığında az miktarda para çalmak, o kadar da ciddi bir durum değildir.	0	1	2	3	4
12	Kuralları çiğnemeye teşvik eden bir kişi, etrafındakiler ona uyduğu için suçlanmamalıdır.	0	1	2	3	4
13	Terbiye almamış kişiler, kötü davranışlarından dolayı suçlanmamalıdır.	0	1	2	3	4
14	Dalga geçilen kişiler buna alınmamalıdır, çünkü bu onlara karşı ilgi göstermenin bir yoludur.	0	1	2	3	4
15	Asalak birine kötü muamele etmenin bir sakıncası yoktur.	0	1	2	3	4
16	Bir insanın eşyasının çalınmasının kabahati kendindedir.	0	1	2	3	4
17	Grubunuzun haysiyeti çiğnendiğinde kavga etmenin bir sakıncası yoktur.	0	1	2	3	4
18	Bir eşyayı bir süreliğine sahibinden izin almadan kullanmak, o eşyayı ödünç almaktır.	0	1	2	3	4
19	Birine hakaret etmek, ona vurmaktan daha iyidir.	0	1	2	3	4
20	Grup olarak zarar vermeye karar verilmişse, grup içinden birisini suçlamak adil değildir.	0	1	2	3	4

21	Küfreden biri suçlanamaz çünkü herkes küfrediyor.	0	1	2	3	4
22	Alay edilmek, bir kişiyi gerçekten incitmez.	0	1	2	3	4
23	Kötü biri, insan gibi davranılmayı hak etmez.	0	1	2	3	4
24	Başına kötü bir şey gelen kişiler, genelde bunu hak edecek şeyler yapmışlardır.	0	1	2	3	4
25	Arkadaşlarınızı beladan uzak tutmak için yalan söylemenin bir sakıncası yoktur.	0	1	2	3	4
26	Arada sırada hiddetlenmek kötü bir şey değildir.	0	1	2	3	4
27	Yasadışı işlerle kıyaslandığında, para ödemeden mağazadan bir şey almak çok ciddi bir şey değildir.	0	1	2	3	4
28	Bir grubun yol açtığı zararın sadece küçük bir kısmından sorumlu olan birisini suçlamak adil değildir.	0	1	2	3	4
29	Arkadaş baskısından dolayı kötü davranan biri, bundan dolayı suçlanamaz.	0	1	2	3	4
30	Gençler bazen birbirlerine söyledikleri olumsuz ifadeleri hakaret olarak düşünmezler.	0	1	2	3	4
31	Hiçbir şekilde zarar görmeyeceğini düşünen kişilere sert davranmak gerekir.	0	1	2	3	4
32	Anne-babalar çocuklarına baskı yapıyorlarsa, çocuk kötü davrandığında kabahatli değildir.	0	1	2	3	4

EK 4. Saldırganlık Envanteri (SE)

1. Bana **HİÇ** uygun **DEĞİL**.
2. Bana **BİRAZ** uygun.
3. Bana **KISMEN** uygun.
4. Bana **ÇOK** uygun.
5. Bana **TAMAMIYLA** uygun.

1. Diğer insanlarla kavga ederim.	1	2	3	4	5
2. Sonradan pişmanlık duyacağım şeyleri, diğer insanlara göre daha sık yaparım.	1	2	3	4	5
3. Birisi bana haksızlık yaptığında sinirlenir ve karşı çıkarım.	1	2	3	4	5
4. Biri kabalaştığında, bence sessiz kalmak olay çıkarmaktan daha iyidir.	1	2	3	4	5
5. Yumruklarıyla ya da vücuduyla (silah kullanmaksızın) kavga etmesini bilen insanlara hayranlık duyarım.	1	2	3	4	5
6. Aynı işi çok uzun süre yapmak zorunda kalırsam, çok kolay sabrım tükenir.	1	2	3	4	5
7. Biri beni eleştirdiğinde karşılık vermeye ve itiraz etmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
8. Biri benimle uğraşırsa, onun yolundan çekilmeyi ve belaya bulaşmamayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
9. Biri beni ittiğinde veya sorun çıkardığında onu itmeyi ya da ona güzel bir yumruk atmayı denerim.	1	2	3	4	5
10. Çoğu zaman, çok aceleci davranırım.	1	2	3	4	5
11. Biri bana patronluk tasladığında sertçe karşı koyarım.	1	2	3	4	5
12. Biri kavga çıkarırsa ben de kavga ederim.	1	2	3	4	5
13. Çoğunlukla düşünmeden hareket ederim.	1	2	3	4	5
14. Bence sinir bozucu birine sorun çıkarılabilir.	1	2	3	4	5
15. Beklemek zorunda kaldığımda çok çabuk sabırsızlanırım ve huzursuz olurum.	1	2	3	4	5
16. Biri bana karşı terbiyesizleştiğinde veya kötü davrandığında ben de ona aynı şekilde karşılık veririm.	1	2	3	4	5
17. Başkaları, sabrımın çok kolay taşıdığını söyler.	1	2	3	4	5
18. Biri beni aşağılarsa ben de onu aşağılarım.	1	2	3	4	5
19. Karar vermek zorunda kaldığımda bunu genelde hızlı bir şekilde yaparım.	1	2	3	4	5
20. Kuyrukta beklerken önüme geçmeye çalışan birisine bunu yapmamasını kesinlikle söylerim.	1	2	3	4	5

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...